

Nr 69

Tisdagen den 29 april

Kl. 13.00

§ 1 Herr talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för herr *Nilsson* i Trobro, som var sjukskriven ytterligare under tiden den 4–31 maj.

Erforderlig ledighet beviljades.

Herr talmannen anmälde att herr *Lundgren* i Kristianstad även under denna tid skulle tjänstgöra som ersättare för herr *Nilsson* i Trobro.

§ 2 Meddelande om bordläggningsplenum måndagen den 5 maj

Herr TALMANNEN:

Bordläggningsplenum måndagen den 5 maj, som enligt den preliminära planen skulle börja kl. 11.00, tar sin början kl. 15.00.

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motion

Nr 2140 till lagutskottet

§ 4 Stöd till ungdomsorganisationerna (forts.)

Fortsattes överläggningen om kulturutskottets betänkande nr 9.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Vid den fortsatta behandlingen av kulturutskottets betänkande nr 9 vill jag begagna tillfället att närmare kommentera min motion nr 1911, där jag hemställer att riksdagen beslutar att det statliga stödet till handikapporganisationernas ungdomsverksamhet skall utgå med 75 % av redovisade kostnader för denna verksamhet intill ett belopp av 150 000 kr.

I min motion har jag anfört att de i propositionen föreslagna reglerna är så konstruerade att inte tillräcklig hänsyn tas till de särskilda förhållanden som vissa organisationer är uppbyggda under. Jag tänker då speciellt på Hörselfrämjandets riksförbund, De blindas förening och De dövas riksförbund. De får med föreslagna regler inget stöd. Föredragande statsrådet föreslår av den anledningen att ett särskilt bidrag om 15 000 kr. per organisation skall utgå.

Det är ostridigt att det är oerhört värdefullt både för den enskilde

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Meddelande om
bordläggnings-
plenum
måndagen
den 5 maj*

*Stöd till ungdoms-
organisationerna*

Tisdagen den
29 april 1975

*Stöd till ungdoms-
organisationerna*

handikappade och för samhället att den verksamhet som bedrivs av handikapporganisationerna får möjligheter att vidareutvecklas. För dessa handikappade, i detta fall ungdomen, innebär den verksamhet som bedrivs av specialorganisationerna, avpassad efter deras handikapp, ett brytande av isoleringen. Den möjliggör också en bättre anpassning till deras livssituation och därmed en mer meningsfull tillvaro.

Vissa organisationer, som vänder sig till ett visst begränsat antal människor med speciellt handikapp, har tyvärr svårigheter att nå upp till det antal medlemmar det här är fråga om. Men, av den anledningen är dessa organisationer i större behov av stöd och hjälp än de organisationer som har möjlighet att nå höga medlemsantal. Vi får inte glömma bort i sammanhanget att varje handikappad kan kräva särskilda insatser för att föreningsverksamheten skall kunna bedrivas effektivt. Vidare får man inte heller glömma bort att den uppsökande verksamheten är ett viktigt inslag i de insatser organisationerna bedriver.

Även om jag, herr talman, kanske borde känna tillfredsställelse över utskottets behandling av min motion, kan jag inte känna mig helt nöjd. Utskottet säger visserligen att De blindas förening, Hörselfrämjandets riksförbund och De dövas riksförbund för budgetåret 1975/76 bör erhålla bidrag som föreslagits i propositionen, men utskottet förutsätter för övrigt att bidragen till dessa organisationer skall ytterligare övervägas och att detta bör ske förutsättningslöst.

Det är inte utan att jag har en känsla av att dessa organisationer är diskriminerade i jämförelse med övriga organisationer. Jag har svårt att förstå varför inte utskottet i stället för att skjuta på frågans avgörande till en oviss framtid helt enkelt tillstyrkt mitt motionsyrkande.

För övrigt, herr talman, anser jag att utskottets skrivning till vissa delar tillgodoser de önskemål som framförts i min motion nr 1911, vilket jag tacksamt noterar. Därför har jag inget särskilt yrkande under punkten 1 i kulturutskottets betänkande nr 9.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! I det ärende som vi nu har att ta ställning till anges från statligt håll för första gången ett samlat principiellt mål, ungdomspolitik. Det heter i regeringens förslag att målet för samhällets ungdomspolitik genom ungdomsorganisationerna skall vara att den skall medverka till att utveckla demokratin, stimulera till samhällsengagemang, skapa en bättre samhällsmiljö, bidra till jämlikhet mellan individer och mellan grupper i samhället samt skapa samhörighet mellan generationerna. Denna klart uttalade målsättning är en värdefull utgångspunkt när man diskuterar samhällets relationer till ungdomsorganisationerna. Det är angeläget att göra klart för sig att statens förhållande till organisationerna måste ha som grundläggande utgångspunkt att stödja organisationerna att utifrån sina egna värderingar delta i samhällsbyggnad. Detta innebär att ungdomspolitikerna måste syfta till att ge de unga, genom deras organisationer, förtroendet att gemensamt utforma och an-

svara för sin egen fritid, att skapa förutsättningar för de unga att genom sina organisationer påverka och fördjupa demokratin, att stimulera de unga till engagemang i samhällsordningen, att förbättra och förnya samhälls- och fritidsmiljön, att underlätta kontakterna mellan generationerna, att utjämna skillnader som betingas av klasstillhörighet eller kön och skapa jämlikhet och solidaritet mellan individer och grupper.

Ett av de väsentligaste inslagen i strävandena att uppnå detta är att organisationerna står obundna och fria i förhållande till samhället och är oberoende av kommersiell verksamhet. Tillräckliga samhällsbidrag medverkar till att garantera ett sådant oberoende.

Det är också väsentligt, herr talman, att konstatera att det i stor utsträckning är inom organisationerna som en stor del av debatten om framtidens samhälle förs. Det är där människors åsikter kanaliseras under aktiv medverkan av dem själva och det är där man lär sig praktisk tillämpning av demokratin som arbetsmetod. Men det finns också en annan funktion som organisationerna fyller. Social gemenskap och aktivt kamratskap är en naturlig del av verksamheten i ungdomsorganisationerna. Där bryter man sociala barriärer och isolering mellan människor under arbetet för att nå ett gemensamt mål. Det är också alldeles uppenbart att allt fler organisationer i dagens samhälle är beredda att ta ansvar för verksamhet även utanför den egna medlemskåren. Betoningen av den öppna och uppsökande verksamheten blir alltmer markant.

Det förslag som vi i dag har att ta ställning till innebär också en klart uttalad tilltro till ungdomsorganisationerna som ett viktigt inslag i den svenska demokratin. Det är ingen överdrift att påstå att det är folkrörelserna, av vilka ungdomsorganisationerna är en del, som har lagt grunden för, byggt upp och fördjupat demokratin. Inte minst för arbetarrörelsen är ett sådant synsätt naturligt, eftersom den själv är en stor folkrörelse.

I den utredning som statens ungdomsråd tillsatte för en översyn av det centrala stödet var det naturligt att uttala ett stort förtroende för ungdomsorganisationerna. Från ungdomsrådets sida ser man det också som angeläget att organisationerna ges resurser för att kunna utveckla sin verksamhet. Hittills har ju anslagsutvecklingen – vilket framgår av tabellen på s. 8 i propositionen – varit svagare för ungdomsorganisationerna än för idrotten. Genom den proposition som vi nu har att ta ställning till kommer det att skapas en bättre balans.

Såväl statens ungdomsråds förslag som propositionen och utskottets betänkande innebär ett principiellt ställningstagande av statsmakterna som ligger helt i linje med vad organisationerna själva uttalat i remissomgången. Ändringen från reservationsanslag enligt propositionen till förslagsanslag för det centrala stödet betyder, såsom jag ser det, en förbättring av propositionen. Motsvarande förhållande gäller det lokala stödet.

Jag är glad över att utskottet skriver att man är beredd att ta speciella hänsyn till vissa handikapporganisationer. Glädjande finner jag också

Tisdagen den
29 april 1975

*Stöd till ungdoms-
organisationerna*

det positiva uttalandet från såväl föredragande statsrådet som utskottet om särskilt stöd till de politiska ungdomsförbundens informationsverksamhet, men jag beklagar samtidigt att det i år inte finns utrymme för ett sådant anslag. Med anledning av det särskilda yttrande från centern om stöd till de politiska ungdomsförbunden grundat på medlemsantalet vill jag påpeka att detta krav inte har någon förankring i remissopinionen bland organisationerna. Däremot har ungdomsrådets förslag om särskilt stöd fördelat enligt partistödsprincipen vunnit en överväldigande anslutning bland ungdomsorganisationerna. Såvitt jag minns var det bara Moderata ungdomsförbundet och Fria moderata studentförbundet som sade nej till ett speciellt stöd. Inte ens Centerns ungdomsförbund fann anledning att på denna punkt frångå utredningens ställningstagande.

På en punkt vill jag emellertid påpeka att svårigheter kommer att uppstå beträffande tolkningen av riksdagsbeslutet. Det gäller utskottets skrivning att ett statligt stöd till en organisation kan vara motiverat, även om den inte i alla delar uppfyller normerna. Vi får verkligen hoppas att man inom departementet kan lösa det brydsamma tolkningsproblem som riksdagsbeslutet försätter det i.

Tillsammans med några partikamrater har jag motionerat om en samordning till ett statligt organ av bidragsgivningen gentemot organisationerna, bl. a. mot bakgrund av barnstugeutredningens och SIA:s förslag. Vi uttalar i motionen att detta organ lämpligen bör vara statens ungdomsråd. Att ungdomsrådet handhar tillsynsfunktionen finner vi vara naturligt eftersom rådet är det statliga organ som har den vardagliga kontakten med ungdomsorganisationerna. Att utskottet här föreslår ett tillkännagivande i anledning av motionen tycker jag är positivt.

Jag sade inledningsvis att statens förhållande till organisationerna skall kännetecknas av förtroende. Detta gäller självfallet också vid medelstilldelningen och vid kontrollen av huruvida organisationerna uppfyller fastställda kriterier. Samma inställning har jag också uppfattat att regeringen hittills – och genom vad man skriver i propositionen – visat. Desto mer förvånande är det att konstatera att den nuvarande tillsynsmyndigheten i ett brev till ungdomsorganisationer har krävt en långtgående detaljredogörelse för medlens användning. I ett brev, daterat 1975-03-14, från SÖ ställer man krav på en mängd detaljredovisningar som, om de skall arbetas fram, kräver ett mycket omfattande arbete. Dessutom ställer man frågor som tillsynsmyndigheten, såvitt jag kan begripa, över huvud taget inte har med att göra. Detta brev från SÖ är inte ett uttryck för vare sig respekt för organisationernas integritet, förtroende för organisationerna eller insikt om att organisationerna inte skall behöva lägga ned orimligt mycket arbete på statliga redovisningar.

Det är min förhoppning att det principiella ställningstagande som riksdagen gör om förtroende för organisationerna kan ge en anvisning också gentemot tillsynsmyndigheten om att man inte skall ge sig in på en brevskrivning av den art som jag här relaterat.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JONSSON i Alingsås (sp):

Herr talman! Till de mest positiva dragen i svenskt samhällsliv hör ett rikt förgrenat föreningsliv. Den mångfald och det engagemang i ungdoms- och samhällsarbetet som de ideella organisationerna presterar har varit mycket gynnsamma för utvecklingen i samhället.

För att en organisation skall kunna komma i fråga för statligt bidrag till sin centrala verksamhet föreslår statsrådet sådana kriterier i fråga om medlemsantal och spridning av lokalföreningar i landstingsområdet att de för åtskilliga organisationer kan komma att framstå som orealistiska krav.

Föreningslivets villkor medger inte alltid en massiv tillströmning av medlemmar med välavvägd geografisk spridning. En anpassning måste ske gentemot en differentierad ungdomsverksamhet och dess naturliga krav på ett ekonomiskt stöd från statsmakternas sida.

De insatser som de ideella organisationerna gör måste dock ske på deras egna villkor. Det är väsentligt att det idéburna ungdomsarbetet inte sorteras in i standardfack där obetydliga egenarter, t. ex. geografisk spridning, medlemsavgiftens uppbördsform eller det absoluta medlems-talet, ställer organisationer vid sidan.

Vi har i motionen 1975:1916 sagt att det finns anledning att söka skapa "mjukare" regler för erhållande av bidrag. Aktiviteten inom de olika organisationerna måste mer komma i förgrunden än vad som angivits i propositionen. Regeringsförslaget har alltför starkt kommit att domineras av formella kriterier.

Kulturutskottet har tagit fasta på våra invändningar. Med utgångspunkt i att de allmänna riktlinjerna i propositionen 1975:14 skall godkännas har man anammat de problemställningar som kan uppstå i fråga om vissa typer av ungdomsorganisationer, om det av regeringen föreslagna bidragssystemet införs. Utskottet säger sig ha förståelse för de synpunkter som redovisas i motionerna och anser att det kan vara motiverat med ett statligt stöd till en organisation även om den inte i alla delar uppfyller de krav som uppställts för det generella stödet till central verksamhet. Vidare kan det i vissa fall finnas anledning att överväga ett mer omfattande stöd än vad som skulle bli fallet enligt föreslagna bidragsbestämmelser.

Utskottet säger vidare: "Det är emellertid angeläget att denna typ av bidragsgivning sker efter bedömning i varje särskilt fall, en bedömning som exempelvis kan gälla frågan om godkännande av ett annat medlemskriterium eller en annan organisationsform än som avses gälla enligt de generella reglerna. Det får förutsättas att dessa frågor tas upp i överläggningar mellan regeringen och vederbörande organisation varvid de av utskottet angivna synpunkterna bör beaktas."

Utskottets anslutning till våra motionsyrkanden upplever jag som utomordentligt viktig för de organisationer som gör ett värdefullt arbete men som i någon del – som regel högst marginell – inte uppfyller de formella kriterierna. Vad som är angeläget att slå fast är att det som

Tisdagen den
29 april 1975

*Stöd till ungdoms-
organisationerna*

skall kvalificera en organisation att erhålla medel från staten måste mera vara det faktiska arbete som utföres inom resp. organisation än de strukturella former som man utvecklat under årens lopp.

Jag är, herr talman, glad över att propositionen ändå slår fast vikten av att vi i vårt land har ungdomsorganisationer av olika struktur och med olika ideologisk inriktning och att utskottet i sitt betänkande instämmer i detta. Mot den bakgrunden hyser jag förhoppningen att riksdagen kommer att följa utskottets förslag och att regeringen därigenom får uppdraget att med organisationerna diskutera igenom de förändringar som bidraget till ungdomsorganisationerna kommer att medföra för resp. organisationstyper.

I fråga om bidragsgivningen till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet föreslås i propositionen med hänsyn till det pågående översynsarbetet inte några principiella ändringar.

Från flera håll – bl. a. i folkpartimotionen 514 – har det begärts att bidraget till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet skall förändras från reservationsanslag till förslagsanslag. Kulturutskottet ansluter sig till tanken att förslag införs – men endast på papperet. Utskottet säger: "Om anslagsmedlen inte räcker till bidrag med 10 kr. per sammankomst, vilket var målsättningen när bidragssystemet infördes, skall bidragsbeloppet enligt bestämmelserna reduceras i erforderlig mån." Utskottet konstaterar dessutom att bidraget per sammankomst f. n. ligger betydligt under 10 kr.

Jag vill framhålla vikten av att all bidragsgivning till ungdomsorganisationerna sker i form av förslagsanslag, så att organisationerna vid sin planering vet hur stort bidrag de har att röra sig med i sitt interna budgetarbete. Från mittenpartierna har uttalats att i och med att en övergång sker till förslagsanslag bör den nuvarande bestämmelsen upphävas, dvs. att tiokronan skall reduceras om anslagsmedlen visar sig otillräckliga. Den målsättning som riksdagen 1971 ställde sig bakom är det nu hög tid att förverkliga. Det sker om kammaren stöder yrkandet i reservationen 2 från folkpartiet och centern.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till kulturutskottets hemställan med undantag för punkten 10, där jag yrkar bifall till reservationen 2.

Fru STRÖM (s):

Herr talman! Jag delar i princip utskottets mening att det är viktigt och värdefullt att den statliga bidragsgivningen till ungdomsorganisationerna kan ske efter klara och entydiga riktlinjer. Detta bidrar bl. a. till att tillgängliga resurser fördelas så rättvist som möjligt mellan organisationerna.

De riktlinjer som nu skall fastställas av riksdagen verkar emellertid diskriminerande för en särskilt betydelsefull ungdomsverksamhet. Vi socialdemokrater som står bakom motionen 1921 har konstaterat att den ungdomsverksamhet som bedrivs av De blindas förening, Hörselfrämjandets riksförbund och De dövas riksförbund med de nu föreslagna

reglerna inte har fått stöd på lika villkor med andra ungdomsverksamheter. Detta beror helt enkelt på att medlemsunderlaget för de här organisationernas ungdomsverksamhet inte räcker till för att kvalificera dem till det stöd som andra organisationer får. Det är klart oacceptabelt att samhället inte går in och stöder denna verksamhet i relation till det arbete som de faktiskt bedriver bland ungdomarna.

Vi har anledning att vara tacksamma för att gruppen handikappade ungdomar inte är så särskilt stor. Men det förhållandet skall naturligtvis inte användas som ett argument mot att organisationerna får ett rättvist stöd. Både statens ungdomsråd och statens handikappråd har i en tidigare remissomgång sagt klart ifrån att reglerna bör utformas så att man för handikapporganisationerna bortser från kraven på medlemsantal och högsta ålder. Vi motionärer har krävt en skyndsam översyn av stödet till denna ungdomsverksamhet och vi vill att fördelningskriterierna skall anpassas till dessa organisationers särskilda förutsättningar. Vi tycker det är viktigt att man knäcker denna principfråga en gång för alla, så att resultatet blir jämställdhet med andra ungdomsgrupper. Därför finner vi det givetvis också mycket positivt att utskottet nu har sagt klart ifrån att formerna för dessa statsbidrag bör övervägas ytterligare.

Låt mig nu inför den prövning som skall göras – och som måste ske snabbt – påpeka att de handikappade ungdomarna arbetar under särskilt svåra förhållanden och att verksamheten där är speciellt kostnadskrävande. Detta motiverar enligt min uppfattning att ett generösare och mera omfattande stöd till denna verksamhet bör övervägas vid det avgörande som nu skall ske.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Edsbro (c):

Herr talman! Man har från alla håll betygat ungdomsorganisationernas stora betydelse i dagens samhälle. Inte minst har många talare i dag och i fredagsdebatten givit uttryck härför. Det är därför så mycket märkligare att majoriteten i utskottet inte har omsatt detta synsätt i handling när det gäller det lokala stödet. I propositionen föreslås ju ingen ändring av nu gällande bestämmelser vad gäller bidraget till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet. Detta är ytterst märkligt, speciellt som den bidragsgrundande åldern för det centrala stödet har sänkts till sju år.

Utskottet hänvisar till att det pågår en översyn rörande det lokala stödet. Men det hade naturligtvis varit riktigare att propositionen hade behandlat det lokala stödet på samma sätt som det centrala stödet, så att man hade kunnat uppnå den samordning som alla anser vara önskvärd.

Barnstugeutredningen påpekar föreningslivets stora betydelse för åldersgrupperna sju till elva år samt vikten av en intim samverkan mellan fritidshemmen och föreningslivet, där det sistnämnda utgör basen. Politiken på detta område är utan tvivel mycket inkonsekvent. Jag avser då dels storleken av det föreslagna centrala stödet i förhållande till det lokala stödet, dels bristen på initiativ för att ge föreningslivet förutsätt-

Tisdagen den
29 april 1975

*Stöd till ungdoms-
organisationerna*

ningar att arbeta med dessa åldersgrupper trots uttalade intentioner att ge barn omsorg och trygghet.

Det förslag om införande av förslagsanslag som utskottets majoritet nu har förordat är en framgång. Men samtidigt sänker man i realiteten anslaget till föreningarna ute i landet genom att beloppet per sammankomst förblir oförändrat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl. Yrkande 2 i motionen 1920 finns upptaget i reservationen 1, varför jag kommer att stödja reservation 1 vid en eventuell votering.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Vår behandling och våra beslut här i riksdagen sker i många frågor i stor tysthet. Människorna utanför riksdagen blir varken informerade eller intresserade, trots att besluten berör de många.

Det ärende vi nu behandlar har på ett särskilt sätt kommit i fokus. När så sker blir människorna både informerade och intresserade. Även om debatten irriterar en del, önskar och hoppas vi att flera beslut som vi fattar skall bli mer belysta och debatterade ute bland svenska folket. Inte minst speciella kompromissbeslut behöver nog redovisas för dem de berör. Det är ett sådant förslag till kompromiss som vi behandlar i dag.

Vi var många som blev mycket förvånade när vi fick propositionen i detta ärende i vår hand. Det stod klart att det fanns risk för att vissa organisationer skulle utestängas från stöd beroende på sin organisatoriska uppbyggnad. Detta gäller ett av våra största frikyrkosamfund. Det som gör många betänksamma är att utbildningsministern och frikyrkomannen Bertil Zachrisson finns med i sammanhanget.

I en motion har Gunde Raneskog och jag tagit upp denna problematik. Vi representerar två olika samfund och är medvetna om att skillnaden mellan samfunden och deras sätt att bedriva ungdomsverksamhet är liten.

Det var många bra saker som Åke Gustavsson i Nässjö sade inledningsvis i sitt *anförande*. När jag hörde honom tyckte jag nästan att han talade för vår motion, särskilt då han talade om principerna och om samhörigheten mellan generationerna. Det är synpunkter som vi har framhållit i vår motion.

Georg Andersson i Lycksele sade i debatten förra veckan att ungdomsorganisationerna är tillfredsställda med det bidragssystem som regeringen skapat för centralstöd och att det fungerar enkelt, lätthanterligt och rättvist. Är det helt sant, Georg Andersson, att alla är nöjda?

Vi inom frikyrkoorganisationerna är inte nöjda med att ett av våra största frikyrkosamfund ställs utanför. Från den pressdebatt som pågår vill jag citera ett pressklipp ur tidningen Dagen i förra veckan, vilket tryckts på framträdande plats i baptisternas tidning. Den sista delen av pressklippet lyder:

”Skulle inte dödläget kunna brytas genom den kristna ungdomsrö-

relsens enhälliga krav på rättvisa kan man inte gärna föreställa sig annat än att övriga ungdomsorganisationer själva avstår så mycket av sina bidrag eller motsvarande medel som krävs för att på den vägen ge PU lika rätt. Något konkret innehåll får väl ändå ekumenisk solidaritet ha i ett läge som detta, ifall rättvisa inte kan vinnas på förhandlingarnas väg."

Beslutet blir nu att Pingstförsamlingarnas ungdomsarbete ställs utanför centralt stöd. Det gamla tröskelbidraget finns kvar i tre år. Utskottet finner emellertid även beträffande dessa organisationer flera skäl tala för att organisationer som inte blir berättigade till bidrag enligt de generella reglerna övergångsvis under tre år får behålla ett stegvis minskat bidrag. För detta ändamål bör under anslaget beräknas ett belopp av 100 000 kr., säger utskottet. – Detta är alltså kompromissen. Jag skulle vilja fråga Georg Andersson i Lycksele: Om de tre oppositionspartierna hade reserverat sig för ett beslut som ligger i linje med motionskraven, vad hade motskrivningen då blivit? Skulle den ha blivit att pingstvännernas ungdom hade ställts helt utanför?

För dagen får jag nöja mig med kompromissen, men jag vill deklarera att jag inte är tillfreds med den.

I detta anförande instämde herr Raneskog (c).

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Ett inlägg nu kan ju löpa risk att bli en upprepning av vad som sades i fredags. Jag vill ändå helt kortfattat upprepa vad jag då sade om att bidragssystemet har utarbetats i nära samverkan med ungdomsorganisationerna och att det helt övervägande antalet ungdomsorganisationer är mycket tillfreds med det. Jag kan tillägga att man också bland kristna organisationer har uttalat tillfredsställelse med systemet. Så har skett bl. a. i Missionsförbundets egen tidning.

Men jag sade också att någon ansett sig ha hamnat så att säga mellan två stolar. I anledning därav har vi haft en överläggning i utskottet. Motioner har väckts i frågan, som närmast gäller Pingstförsamlingarnas ungdomsarbete. Att missnöjet i någon mån kan ha spritt sig utanför pingströrelsens ungdomsverksamhet kan väl delvis bero på att det har förekommit en något vilseledande pressinformation. Så skedde senast i lördags, när man försökte referera riksdagens debatt i fredags. Jag läste i en tidning att man där konstaterade att pingströrelsens ungdomsverksamhet är utfrusen ur systemet. Av det skälet skulle jag än en gång helt kort vilja återge vad som har hänt.

Utskottet har, bl. a. i anledning av ett antal motioner, haft överläggningar med representanter för pingströrelsens ungdomsverksamhet. Därvid har mycket klart framgått att den oro man kände inför det nya systemets genomförande framför allt berodde på farhågor beträffande det lokala aktivitetsstödet. Sedan dess har försäkringar lämnats här i kammararen av statsrådet Hjelm-Wallén, att statligt stöd till lokal aktivitet

Tisdagen den
29 april 1975

*Stöd till ungdoms-
organisationerna*

kommer att utgå till pingströrelsens lokala verksamhet.

Vidare har utskottet genom den konstruktion som föreslås beträffande nuvarande tröskelorganisationer undanröjt alla anledningar till oro beträffande stödet till pingströrelsens lokala verksamhet. Vi har därtill genom den speciella konstruktionen garanterat alla förutvarande tröskelorganisationer ett visst centralt stöd fortsättningsvis under tre år. Ingen organisation som nu erhåller centralt stöd kommer alltså att mista det i och med riksdagens beslut i dag.

Till detta skall läggas att vi förklarar att vi har förståelse för att man kan behöva göra vissa undantag vid tillämpningen av de generella reglerna. Vi vet att detta är en svår fråga därför att det stora flertalet organisationer vill ha raka, klara och entydiga principer – det har Åke Gustavsson tidigare vittnat om i debatten. Vi har ändå dristat oss att säga att det kan finnas skäl att göra undantag exempelvis beträffande medlemskriteriet och organisationsstrukturen. Vi inbjuder de organisationer som har anledning att åbcropa den skrivningen att komma till diskussion med myndigheterna på denna punkt.

Jag har än en gång velat upprepa detta, fortfarande i hopp om att det skall lyckas att sprida saklig information om det som troligen kommer att bli riksdagens beslut i denna fråga.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad säger att "vi inom frikyrkorna är inte nöjda med att en organisation ställs utanför". Jag tror att herr Johansson skall akta sig för att tala på frikyrkornas vägnar. Propositionen har föregåtts av ett omfattande remissförfarande där samtliga kristna ungdomsorganisationer har beretts tillfälle att yttra sig över förslaget. Så gott som alla har yttrat sig, Pingstkyrkans ungdom gjorde det inte. Jag kritiserar den inte för det men jag vill med detta ha sagt att bakom regeringsförslaget står en kompakt majoritet av ungdomsorganisationerna. Jag tror alltså inte att den opinion som herr Johansson vill göra sig till tolk för är korrekt återgiven.

Det senaste numret av KFUM:s tidning Ung Värld – KFUM är ju något av en ekumenisk organisation – skriver om PU:

"Kritik har framförts mot förslaget främst från Pingstväckelsens ungdom som genom förslagets konstruktion helt ställs utanför statligt stöd. Detta mot bakgrund av att de icke har någon riksorganisation. Då det statliga stödet utgår för centralt bedriven verksamhet måste det vara svårt att ge det till en organisation som icke bedriver en central administrativ verksamhet. Givetvis måste på något sätt garantier skapas för att detta förhållande på centrala planet inte leder till att organisationen i fråga ställs utanför kommunala- och landstingsbidrag. Men det sägs också klart i propositionen att kommuner och landsting även i fortsättningen bör ge stöd till organisationer som är lokalt och regionalt förankrade."

Farhågorna för att de skall ställas utanför denna form av stöd är alltså

inte befogade. Sedan propositionens förslag lades fram har vi fått en skrivning i utskottet som innebär att man speciellt skall titta på detta. Att någon då kan ge uttryck för ett sådant missnöje som herr Johansson i Skärstad gör har jag svårt att förstå. De som har gjort ställningstagandet i denna fråga är t. ex. Svenska alliansmissionens ungdom, SMU, SKU osv., organisationer vilkas ställningstagande herr Johansson i Skärstad borde vara ganska väl informerad om.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Det är inte mot själva systemet i dess helhet som jag vänder mig utan mot det faktum att ett samfund har ställts åt sidan.

Jag talar inte för alla frikyrkliga organisationer – det kan jag inte göra – men jag skulle vilja ha reda på av Åke Gustavsson vilket samfund som är nöjt med att pingstvännerna har ställts åt sidan. Vad jag har sagt är att vi från frikyrkohåll är missnöjda och att vi inte kan ställa oss bakom detta förslag. Jag tror inte att Åke Gustavsson kan frammana någon som vill ställa sig upp och säga: Vi i vårt samfund är nöjda med att pingstvännerna har ställts utanför.

Sedan vill jag tillägga att vi är glada över att vi fick till stånd denna kompromiss – under tre år kan alltså pingstvännerna få både centralt och lokalt stöd. Men frågan är: Vad händer om fyra år?

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Samtliga organisationer är nöjda med den principiella uppläggningsen i propositionen; det har jag talat om. Eftersom man har gjort denna uppläggning blir det en logisk konsekvens att det kommer att utgå stöd till pingströrelsens ungdom.

Eftersom herr Johansson i Skärstad frågade mig konkret vem som är nöjd, vill jag göra ytterligare ett referat utöver det tidigare från Ung Värld, KFUM:s tidning, som gör ett klart ställningstagande. Nu kan herr Johansson i Skärstad säga att KFUM inte är något samfund i och för sig, och det är riktigt, men KFUM är en kristen ekumenisk ungdomsorganisation. Låt mig alltså göra ytterligare ett citat, denna gång ur Svensk Veckotidning nr 12: "Med den generösa skrivning, adresserad direkt till de kristna ungdomsorganisationerna, som finns vad gäller kravet på medlemsavgift, bör det inte heller bereda något bekymmer, annat än en svår förhandling för att hitta en alternativ definition."

Vad det handlar om är alltså att få in ett medlemsbegrepp som täcker organisationerna och som kan tillämpas praktiskt i administrationen. Detta har också utskottet givit uttryck för i sin skrivning.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Nu går Åke Gustavsson över till medlemsavgifterna, men det var inte det vi talade om. Vad vi talade om var huruvida vi inom frikyrkosamfunden är nöjda eller inte nöjda med att pingstvännerna ställs utanför. Vi är glada och tacksamma över de bidrag som vi får, men

Tisdagen den
29 april 1975

*Stöd till ungdoms-
organisationerna*

vi har rätt att protestera mot att ett av våra största samfund ställs vid sidan om.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Bara en fråga till herr Johansson i Skärstad: Anser herr Johansson i Skärstad att en organisation som inte bedriver central verksamhet skall ha anslag för central verksamhet?

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag tror att pingstvännerna bedriver central verksamhet, och jag tänker då inte minst på det rika musikliv som de bedriver inom ungdomsorganisationerna. Det måste ha hjälp från centralt håll för att det skall kunna bedrivas.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Låt mig slutligen slå fast, eftersom herr Johansson i Skärstad gång på gång upprepar att pingströrelsens ungdom ställs utanför, att med det förslag som utskottet nu lägger ställs pingströrelsens ungdomsverksamhet inte utanför. Den erhåller såväl centralt som lokalt stöd.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag är medveten om vad utskottsbetänkandet innehåller, men min fråga löd: Vad hade det blivit om vi inte hade haft våra motioner och om inte denna kompromiss skett i utskottet?

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det har förekommit en del upprepningar i dag, och jag vill tillåta mig att göra ytterligare en med anledning av den fråga som herr Gustavsson i Nässjö nyss ställde: Är det riktigt att lämna centralt bidrag till en organisation som inte bedriver någon central verksamhet? Detta argument har framförts flera gånger. Jag vill tillbakavisa detta oriktiga påstående, och jag vill i den delen upprepa vad herr Sellgren sade i fredags.

Statsrådet Lena Hjelm-Wallén har tidigare inför kammaren uttalat att pingstförsamlingarna inte har någon riksorganisation. Det är grovt felaktigt. Hur kan tröskelbidrag utgå till en organisation som inte existerar? Redan det visar ju att det måste finnas en organisation.

Pingstförsamlingarnas ungdomsarbete är en sammanslutning av omkring 450 lokala församlingar med omkring 65 000 7-25-åringar i sitt ungdomsarbete. Det finns stadgar för den centrala organisationen. De tillkom 1971 och upprättades i samråd med skolöverstyrelsen, så att de borde vara godtagbara. Det borde därmed vara slut med bortförklaringarna om att det här inte är fråga om en riksorganisation.

Vidare påstås det att PU inte har några kostnader, man avlönar bara en halv kontoristtjänst. Ja, man har dock en organisation om man har avlöning till en kontorist. Även detta faktum visar väl att det måste

finnas en central organisation. Jag kan inte finna vad anledningen är till att man söker bortförklara det faktiska förhållandet. Alla måste väl kunna förstå att den här organisationen verkligen finns. Den bedriver också ett omfattande arbete i form av framtagande av studiematerial och arbetsmaterial, utövning av ledartidning och genom ledarutbildning, precis som inom andra organisationer. Likaså producerar den annat som tillhör det gemensamma arbetet för rörelsen. Jag menar alltså att det finns skäl att godta PU som en organisation vid sidan av de andra, även om den har en något annorlunda uppbyggnad. Jag förutsätter därför att de förhandlingar som utskottet öppnar möjligheter till mycket snabbt skall leda fram till att PU blir likaberättigat i det här avseendet och får bidrag precis som andra ungdomsorganisationer.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Ryding och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Ryding.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	294
Nej	-	19
Avstår	-	2

Punkterna 8 och 9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 10

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 2 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl. samt 3:o reservationen nr 3 av fru Ryding, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då fröken Eliasson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda

Tisdagen den
29 april 1975

*Stöd till ungdoms-
organisationerna*

återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Ryding begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 10 antar reservationen nr 2 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 3 av fru Ryding.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 118
Nej - 19
Avstår - 179

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 10 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Eliasson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 184
Nej - 129
Avstår - 3

Punkten 11

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12

H e m s t ä l l a n

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels hemställan i reservationen nr 4 av fru Ryding, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit hemställan i reservationen nr 4 av fru Ryding.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 296
Nej - 18
Avstår - 2

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen nr 5 av fru Mogård och herr Nisser anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nisser begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner kulturutskottets motivering i betänkandet nr 9 punkten 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen nr 5 av fru Mogård och herr Nisser anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nisser begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 264
Nej - 43
Avstår - 7

§ 5 Granskning av statsrådets tjänsteutövning m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 12 med anledning av granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

I detta betänkande hade utskottet beträffande omfattningen och inriktningen av arbetet med granskning av de protokoll som förts i statsrådet under år 1974 anförde följande:

"I förra årets granskningsbetänkande (KU 1974:22) redovisades en av

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

utskottet företagen större undersökning av statsdepartementens organisation m. m. Härvid gjordes dock inte någon närmare genomgång av utrikesdepartementets och statsrådsberedningens förhållanden. Avsikten var att utskottet skulle återkomma till dessa frågor vid ett senare tillfälle. Beträffande statsrådsberedningen lämnar utskottet i betänkandet en redogörelse för organisation och arbetsformer inom statsministerns kansli med särskild tonvikt på statsrådsberedningens verksamhet som samordnare av departementsarbetet i stort samt det sedan flera år pågående arbetet med frågor om decentralisering av olika ärendegrupper från regeringen till underlydande myndigheter.

Vad gäller utrikesdepartementet har enligt regeringens bemyndigande förra året tillkallats två utredningar (UD 1974:01 och 02) med uppgift att ta upp en rad frågor angående utrikesförvaltningens organisatoriska förhållanden m. m. Med hänsyn härtill har utskottet ansett det lämpligt att låta en närmare granskning av detta departements organisation anstå i avbidan på resultatet av de nämnda utredningarnas arbete. I detta sammanhang redovisas därför endast vissa uppgifter om den nuvarande organisationen, vilka hämtats från direktiven till de nämnda utredningarna.

Det skall emellertid nämnas att en rad utrikesfrågor kommit att ingå i årets granskning. Sålunda har utskottet gått igenom vissa frågor som hör samman med Sveriges ingående av internationella överenskommelser (traktater), däribland samarbetsavtal om utvecklingsbistånd. På detta område har granskningen bl. a. omfattat svenskt stöd till skogsindustriprojekt m. m. i Nordvietnam samt de särskilda katastrofinsatser som riksdagen beslutade om i december förra året. Vidare har utskottet tagit del av omfattningen och fördelningen på länder under senare tid av sådana exportkreditgarantier – s. k. u-garantier – som lämnas på särskilt gynnsamma villkor vid export av betydelse för u-ländernas ekonomi. Inom utskottet har tagits upp ytterligare några utrikesfrågor, nämligen viss skriftväxling med utländsk regeringschef, principerna för överlämnande av museala föremål som statsgåvor samt handläggning av frågor om avvisande av främmande fartyg på svenskt territorialvatten.

Beträffande regeringsärendenas beredning har utskottet i likhet med tidigare år ägnat uppmärksamhet åt utrednings- och remissväsendet, bl. a. med avseende på framställningar från riksdagens sida om tillsättande av utredningar. Vidare har en kartläggning gjorts beträffande utredningsväsendets omfattning och i samband därmed en undersökning rörande kommittéernas parlamentariska inslag. Vad gäller remissväsendet har granskningen inriktats på frågor som rör remisser av utredningsbetänkanden, främst remisstidernas längd. Utskottet har liksom förra året följt utvecklingen beträffande den numera fakultativa lagrådsgranskningen. Vidare har utskottet behandlat frågan om propositionsavlämnandet till riksdagen under senare år.

Praxis i fråga om beslutsmotivering m. m. i regeringsärenden av förvaltningsrättslig karaktär har studerats av utskottet såvitt gäller vissa departement. Det är utskottets avsikt att ett senare år i samband med

sin granskning återkomma mer ingående till frågor om handläggningen av förvaltningsärenden inom regeringskansliet.

På sedvanligt sätt har utskottets granskning även i år avsett författningarnas utgivning liksom behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen. I sistnämnda hänseende har utskottet bl. a. granskat regeringens åtgärder med anledning av riksdagsbeslut om prövning av behovet av särskilda regler för regeringens handlande i nödsituationer, om viss försöksverksamhet i syfte att förbättra fastighetsstrukturen i skogsmark, om rörliga krediter för rationaliseringsverksamhet m. m. inom försvaret, om upphävande av skyldighet för myndighet att i vissa fall vid framställning av trycksaker samråda med Allmänna förlaget, om kommunalt ekonomiskt ansvar för förlust beträffande vissa bostadslån och som redan tidigare nämnts tillkallande av vissa utredningar. Utskottet har vidare behandlat frågor om tillämpningen av den nya tandvårdstaxan samt formerna för avskaffande av beteckningen 'Kunglig' på statliga myndigheter m. m. Härutöver har utskottet granskat regeringens handläggning av ytterligare några frågor, vilka redovisas under rubriken 'Övriga frågor' sist i betänkandet."

Utskottet hade för riksdagen anmält den granskning som utförts samt resultatet därav.

Vid betänkandet hade avgivits följande reservationer och särskilda yttranden:

Beträffande Vissa frågor rörande den svenska biståndsverksamheten

A. Reservation av herrar Hernelius (m) och Werner i Malmö (m) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg fleråriga biståndsutfästelser och avtal om utvecklingsbistånd skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

B. Särskilt yttrande av herrar Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Nordin (c), Kindbom (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp) såvitt avsåg fleråriga biståndsutfästelser och avtal om utvecklingsbistånd.

C. Reservation av herrar Hernelius (m), Werner i Malmö (m) och Lindahl i Hamburgsund (fp) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg särskilda katastrofinsatser skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Beträffande Statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef

D. Reservation av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Nordin (c), Hernelius (m), Kindbom (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp) vilka ansett att utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Beträffande Regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor

E. Särskilt yttrande av herrar Werner i Malmö (m), Björck i Nässjö (m) och Lindahl i Hamburgsund (fp).

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

Tisdagen den
29 april 1975

Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.

Beträffande Remisser till lagrådet

F. Särskilt yttrande av herrar Boo (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c) och Molin (fp), fru Jacobsson (m) samt herr Kindbom (c).

Beträffande Riksdagens skrivelser till regeringen

G. Reservation av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg en parlamentarisk besparingsutredning skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

H. Reservation av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg en utredning av indexreglering av skattesystemet skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

I. Reservation av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c), Molin (fp) och Kindbom (c) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg AB Allmänna Förlaget skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

J. Reservation av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c) och Kindbom (c) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg fastighetsindelningen m. m. skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

K. Särskilt yttrande av herr Werner i Malmö (m) och fru Jacobsson (m) såvitt avsåg frågor om rörliga krediter för investeringar i rationaliseringssyfte inom försvarsväsendet.

Beträffande Vissa frågor rörande tandvårdstaxan

L. Reservation av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Jonnergård (c) och Nordin (c), fru Jacobsson (m) samt herrar Kindbom (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp) vilka ansett att utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Beträffande Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter

M. Reservation av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m) vilka ansett att utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

N. Särskilt yttrande av herrar Fiskesjö, Jonnergård, Nordin och Kindbom (samtliga c).

Beträffande Övriga frågor

O. Särskilt yttrande av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c) och Nordin (c), fru Jacobsson (m) samt herr Kindbom (c) såvitt avsåg tillsättande av ordförande i riksbanksfullmäktige.

P. Reservation av herr Lindahl i Hamburgsund (fp) som ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg oljeutvinningsplattformar skulle ha av reservanten angiven lydelse.

Q. Särskilt yttrande av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m) såvitt avsåg oljeutvinningsplattformar.

R. Reservation av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c), Kindbom (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg distribution i tjänstebrev av visst informationsmaterial från intresseorganisation skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

S. Reservation av herrar Werner i Malmö (m), Björck i Nässjö (m) och Lindahl i Hamburgsund (fp) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg skadestånd till en f. d. handelssekreterare skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

T. Reservation av herrar Fiskesjö, Jonnergård, Nordin och Kindbom (samtliga c) vilka ansett att utskottets yttrande såvitt avsåg riktlinjer för yrkesmässig trafik med buss skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Herr TALMANNEN:

Dechargedebatten uppdelas liksom tidigare år efter den i konstitutionsutskottets betänkande tillämpade indelningen. Varje avsnitt behandlas som ett självständigt ärende och talarlistan för de olika avsnitten kan alltså utökas med ytterligare talare. Då alla under ett avsnitt anmälda talare haft ordet övergår kammaren omedelbart till att debattera nästa avsnitt. Voteringarna äger alltså rum i ett sammanhang sedan samtliga avsnitt slutdebatterats.

Beträffande avsnittet Allmänt och principiellt lämnades ordet till Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Tyngdpunkten i konstitutionsutskottets granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning ligger på en genomgång av administrativ praxis. I fjol redovisades en större undersökning av statsdepartementets organisation och verksamhet. I år fullföljs denna undersökning med redogörelser främst för statsrådsberedningen, utrikesdepartementet, utrednings- och remissväsendet samt tidpunkterna för avlämnandet av propositioner.

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

När det gäller utrikesdepartementet har utskottet begränsat sin undersökning, eftersom det har tillkallats två utredningar angående frågor om utrikesförvaltningens organisatoriska förhållanden m. m. Emellertid har en rad utrikesfrågor kommit att ingå i granskningen. Framför allt har utskottet studerat frågor som hör samman med Sveriges ingående av internationella överenskommelser, däribland samarbetsavtal om utvecklingsbistånd. Då dessa kommer att behandlas under ett särskilt avsnitt i den följande debatten, skall jag avstå från kommentarer.

Det för Sverige unika utredningsväsendet har sedan länge varit föremål för uppmärksamhet. Jag vill erinra om Gunnar Hessléns och Hans Meijers numera nästan klassiska avhandlingar på området. De fullföljs av två forskningsprojekt, det ena vid statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet under ledning av Jörgen Westerståhl och vår riksdagskollega Björn Molin, det andra vid statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet under ledning av Bo Bjurulf. En arbetsgrupp bestående av fyra statssekreterare har under fjolåret undersökt möjligheter till reformer av det statliga utredningsväsendet. Jag vill gärna uttala min tillfredsställelse över den stora uppmärksamhet som ägnas åt utrednings- och remissväsendet och som otvivelaktigt förtjänar uppmärksamhet på grund av den roll det spelar inom den politiska beslutsprocessen i Sverige.

Konstitutionsutskottet har tid efter annan återkommit till frågan om tidpunkterna för avlämnandet av propositioner. Det är inte svårt att iakttä hur det blir en väldig anhopning av propositioner vid vissa tidpunkter och hur detta påverkar arbetet inom riksdagen. Utskottet är mycket medvetet om de svårigheter av praktisk karaktär som föreligger för regeringen. Det är en följd av den koncentration av budgetarbetet som är nödvändig under vissa tider. Det försvårar i hög grad arbetet med andra propositioner än budgetpropositionen. Samtidigt är vi alla här medvetna om de svårigheter anhopningen av propositioner åstadkommer i riksdagen. Den enskilde riksdagsmannen har svårt att få ett grepp om det väldiga material han får i sin hand och kunna skriva de motioner han önskar. Partigrupperna brottas med stora problem. Utskotten drabbas av tung arbetsbörda. I slutskedet trängs ärenden med varandra under plena.

För utskottet har det varit naturligt, herr talman, att skriva till den arbetsgrupp som under herr talmannens ledning sysslar med riksdagens arbete. Det gäller i hög grad frågan om arbetsrytmen i riksdagen. Det bör vara möjligt för denna arbetsgrupp att tillsammans med statsrådsberedningen diskutera fram en planläggning som medför en jämnare fördelning av propositionerna. Utgångspunkten är självfallet den nya ordning som börjar till hösten. Det borde vara möjligt för riksdagen att i ökad utsträckning behandla lag- och organisationspropositioner under höstarna. Å andra sidan är jag medveten om att vi inte kan renodla principen att budgetpropositioner skall behandlas under våren och övriga propositioner under hösten. Det finns lagärenden som man allmänt kräver skall tas upp under våren och som vi i riksdagen följaktligen inte vill uppskjuta till hösten.

Som ett exempel från konstitutionsutskottets område kan jag nämna de två propositioner på vallagens område som har lämnats de senaste veckorna. Det finns en allmän önskan att riksdagen skall kunna besluta i dessa frågor i vår därför att både partier och valmyndigheter för att kunna göra nödvändiga planeringar behöver veta vilken ordning de skall tillämpa vid 1976 års val. Man kan möjligen säga att propositionerna skulle kunna ha avlämnats redan under hösten 1974. Den som känner till förhållandena vet emellertid att detta inte var möjligt på grund av det utredningsarbete som pågick och som inte kunde utföras tidigare. Det byggde nämligen på erfarenheterna från 1973 års val.

Som jag ser det är det nödvändigt att finna lämpliga former för en prioritering i fråga om behandlingen av propositioner i riksdagen. Jag skulle gärna vilja tillägga att det är angeläget att fastslå att vi inte löser problemet genom att begära att regeringen skall sänka sin ambitionsnivå.

Liksom tidigare har utskottet gått igenom lagrådets remisser, utgivningen av Svensk författningssamling och riksdagens skrivelser till regeringen. Trots en betydande decentralisering av ärendegrupper från regeringen har antalet regeringsärenden åter ökat. Under perioden 1966–1970 minskades antalet ärenden från 32 000 till 25 000. Under 1973 uppgick konseljärendena till drygt 28 000, och antalet var lika stort 1974.

Särskilt påtaglig är ökningen av antalet besvärärenden. Antalet har mer än fördubblats under de senaste fem åren och uppgår till drygt 6 600. Det motsvarar ungefär en fjärdedel av de ärenden som under fjolåret avgjordes i konselj. Liksom tidigare föreligger det stora skillnader i fördelningen av konseljärenden mellan departementen. Justitie-, finans- och utbildningsdepartementen hade under förra året, liksom under 1972 och 1973, tillsammans ungefär lika många ärenden som de övriga departementen tillsammans.

Konstitutionsutskottet har tidigare uttalat att statsrådsprotokollen bör offentliggöras omedelbart när det inte finns särskilda hinder för detta. Statsrådsberedningen har utfärdat rekommendationer i denna riktning, och de gäller från den 1 januari 1974. Som ett resultat härav har antalet hemliga ärenden i 1974 års statsrådsprotokoll ytterligare minskat. Samtliga s. k. tvåårsprotokoll förses numera med föreskrift om omedelbart offentliggörande. Jag vill gärna med tillfredsställelse notera denna utveckling.

När det gäller utgivningen av Svensk författningssamling kan jag också med tillfredsställelse konstatera att det i princip inte längre förekommer att författningar sätts i kraft redan dagen efter den då de kom ut av trycket. Konstitutionsutskottet har tidigare påtalat att sådant inträffade. I stället har i flertalet fall då en särskild ikraftträdandedag inte kunnat anges i författningen, denna satts i kraft en vecka efter det den kommit ut från trycket. Av de drygt 1 100 författningarna under 1974 har ett 100-tal trätt i kraft inom en vecka från det de utkommit från trycket. Det innebär en betydande förbättring. Här kan man räkna med ytterligare förbättring genom att departementen tillämpar de anvisningar som stats-

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

rådsberedningen utfärdade i december 1974. Utskottet har tidigare uttalat sig för att författningarna bör tidsmässigt spridas så mycket som möjligt. Med tillfredsställelse kan vi nu konstatera att statsrådsberedningen strävar efter en sådan tidsmässig utspridning.

När konstitutionsutskottet tog upp frågan om prövning av särskilda regler för extraordinära situationer, hade den inte samma bakgrund som nu efter händelserna på den västtyska ambassaden förra veckan. Självfallet har utskottet inte kunnat behandla dessa händelser. Däremot har utskottet grundligt studerat flygkapardramat på Bulltofta 1972 och Norrmalmstorgsdramat 1973. I båda fallen har utskottet godkänt regeringens handlande.

De tre händelserna visar att förloppen i flera avseenden avviker från varandra. Det framträder vissa likheter, framför allt i inledningsskedena. I de avgörande skedena utvecklas emellertid händelserna på olika sätt i de tre fallen. Mot denna bakgrund framstår det som omöjligt att i detalj reglera hur regeringen och andra myndigheter skall handla. Däremot finns uppenbart ett stort behov av en handlingsberedskap. Av utskottets redogörelse framgår att denna har förbättrats. Den nya regeringsformen ger stora möjligheter åt regeringen att fatta snabba beslut. Som bekant fordras att fem statsråd är närvarande för beslut i regeringsärenden. Regeringen har vidtagit åtgärder för att statsråden snabbt skall kunna samlas och få kontakter med olika myndigheter. Såvitt jag kan förstå gick det att samla statsråden mycket snabbt vid händelserna förra torsdagen och även få erforderliga kontakter med myndigheter. Det har utbildats vissa rutiner för handläggningen. Det övervägs också ytterligare åtgärder för att förstärka handlingsberedskapen.

Utskottet betraktar detta som värdefullt. Det vill emellertid inte att ärendet skall betraktas som slutbehandlat. Handlingsberedskapen bör kontinuerligt uppmärksammas. Som ett led häri bör enligt utskottet även frågorna om kompetensen mellan myndigheterna ytterligare prövas.

Eftersom den ena händelsen inte är den andra lik är det dock svårt att i detalj reglera denna kompetens. I sista hand får regeringen ta ansvaret. Till all lycka har vi under de tre händelser som det här gäller haft en justitieminister som tillsammans med statsministern och andra regeringsledamöter sökt finna praktiska handlingslinjer för de situationer som plötsligt har uppstått. Det vore mycket olyckligt om juridiska undersökningar skulle ersätta praktiska åtgärder. Det kan vara värdefullt att på förhand ha klarhet om kompetensfördelningen, så långt nu detta är möjligt. Det avgörande är emellertid att ärendena handläggs med den sans och den besinning, det lugn och det förstånd som statsministern, justitieministern och andra statsråd visat vid de tre tillfällena det här gäller. Det är också väsentligt att vi har en regering som tar på sig ansvaret i sådana extraordinära situationer. Riksdagen får sedan på vanligt sätt utkräva detta ansvar.

Ledstjärnan för handlandet, som inte behöver skrivas in i någon lagparagraf och knappast heller kan det, bör i fortsättningen vara densamma

som under de tre tidigare inträffade händelserna, nämligen att söka undvika att människoliv spillas.

Herr talman! I betänkandet finns ett betydande antal reservationer och särskilda yttranden från de borgerliga ledamöterna. De uppträder i den formella perfektionismens kapp men kan inte dölja den politiska dräkten. Flertalet ärenden känner vi igen från tidigare behandling i riksdagen. När man läser reservationerna får man rent av en repetition av de kontroversiella politiska ärendena under föregående år. Man möter sådana frågor som statliga myndigheters skyldighet att i vissa fall anlita allmänna förlaget, fastighetsindelning beträffande skogsmark, tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning och en utredning om indexreglering av skattesystemet. I andra fall rör det saker som skymtats i tidningsspalterna. De har plockats fram, och den politiska adressen är uppenbar. Man har crinringar mot att det till ett pressmeddelande från socialdepartementet fogades ett utdrag ur LO-Nytt med ett uttalande av LO:s ordförande, Gunnar Nilsson, när pensionsålderskommittén överlämnade sitt betänkande Rörlig pensionsålder. Ett annat exempel är att de borgerliga ledamöterna gjort crinringar mot att en privat brevväxling mellan Fidel Castro och Olof Palme inte diarieförts och inte lämnats ut till Gösta Bohman i hans egenskap av ledamot i utrikesnämnden.

Frågorna kommer närmare att diskuteras senare under denna debatt, men jag nämner dem redan nu därför att de belyser vilken typ av frågor de borgerliga reservanterna gärna drar fram och söker blåsa upp. Nog skulle granskningen få en annan tyngd om det inte fanns så många underliga krumelurer i kanten. När konstitutionsutskottet 1968 behandlade förslaget till partiell författningsreform uttalade det om sin egen granskningsverksamhet, som det ändrat föregående år: "Grundtanken är att granskningen skall vara administrativt och inte politiskt inriktad." Nog borde man sträva efter en sådan inriktning även under mitten av 1970-talet och inte försöka ge nytt liv åt gamla politiska stridsfrågor genom att föra in dem i granskningsarbetet.

I detta sammanhang kommer vi in på frågan om regeringens behandling av riksdagens skrivelser. Där rör vi oss på dechargegranskningens klassiska mark. Under årens och årtiondenas lopp har det förekommit åtskilliga diskussioner på denna punkt. En del anser att regeringen beaktat riksdagens skrivelser, medan andra hävdar att den inte gjort det. Till en del beror detta säkerligen på att man tolkar skrivelserna på olika sätt. Det finns ett intressant exempel på detta i årets granskning. Reservanter anser att regeringen inte följt vad riksdagen uttalade i fråga om fastighetsindelningen. Civilutskottet har gjort en annan bedömning, och dess betänkande godkändes av riksdagen. Sålunda har riksdagen godkänt regeringens tolkning.

Ibland hårdtar man riksdagens skrivelser så att det passar med den egna politiska ståndpunkten. Det sker även med förarbeten till lagar. Ett exempel på detta är den gemensamma borgerliga reservationen när det gäller tandvårdstaxan. Reservationens tolkning stämmer enligt min

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

mening inte med riksdagens avsikter. Det händer också att man hänvisar till att ett utskott inte uttryckligen gått emot synpunkter som utvecklas i en motion. När de moderata ledamöterna vill rikta en anmärkning mot justitieminister Geijer för slopande av beteckningen "Kunglig" i namnet på statliga myndigheter – för övrigt det enda anmärkningsyrkandet i granskningsbetänkandet – åberopar de att konstitutionsutskottet inte uttryckligen tog avstånd från vad som stod skrivet i den moderata partimotionen i grundlagsfrågan vid 1973 års riksdag. Detta öppnar farliga perspektiv. Skulle en sådan tolkning slå igenom, lär utskottsbehandlingen av motioner komma att ta så lång tid i fortsättningen att det blir svårt att klara riksdagsbehandlingen, även om årets alla tolv månader tas i anspråk.

När det gäller utredningarna tappar man ofta bort i debatten att regeringen har en självständig initiativrätt. För att en regering skall kunna lägga fram propositioner fordras beredningar av olika slag. Den måste få möjligheter att själv bedöma vilka utredningsuppgifter som krävs för propositionsarbetet. Traditionellt uppfattar man också utredningsarbetet som ett led i propositionsarbetet. Det gäller även när det sker inom parlamentariskt sammansatta kommittéer. I de två doktorsavhandlingar som jag tidigare hänvisat till räknas utredningarna in i propositionsarbetet.

Härav följer att en regering bör få utforma utredningsdirektiven så att den följande utredningen ger underlag för en proposition, samtidigt som den tar hänsyn till riksdagens önskemål. Man får ändå utgå från att en regering skall utforma sina propositioner utifrån sina egna ståndpunkter. Det vore en underlig form av parlamentarism om en regering skriver sina propositioner utifrån oppositionens ståndpunkter. För mig är det en helt främmande form av parlamentarism att ett parti sitter i regering och andra partier i opposition bestämmer dess politik. En sådan parlamentarism stämmer inte heller med den parlamentariska doktrinen.

I en minoritetsparlamentarisk situation uppstår särskilda svårigheter genom att majoriteterna växlar. Fru Fortuna intar inte alltid samma ståndpunkt i samma fråga. Man klagar över att vissa synpunkter inte har kommit med i direktiven för besparingsutredningen. Men när dessa synpunkter utvecklades i motioner och i ett betänkande från finansutskottet vid årets riksdag så avslog riksdagen utskottets förslag. När det gäller utredning om indexreglering av skattesystemet fattade riksdagen två mot varandra stridande beslut. Med spänning ser jag fram emot vilket beslut riksdagen kommer att fatta i år. Det är lätt att tänka sig hur arbetet skall bli inom en utredning, vars direktiv ofta ändras i överensstämmelse med de beslut riksdagen fattar vid det ena eller andra tillfället. Den skulle ibland få tilläggsdirektiv. Vid ett senare tillfälle skulle dessa behöva återkallas på grund av nya beslut i riksdagen. Det skulle kunna bli tilläggsdirektiv i en helt annan riktning än de första. Det finns de som ibland vill begränsa en utrednings verksamhetsområde och rätt att pröva alternativ. De vill ha en mycket bestämd inriktning på ett enda alternativ. Med fru Fortunas hjälp skulle kammaren kunna fatta

beslut om en sådan mycket speciell inriktning av en utredning. Det skulle kullkasta det föregående arbetet. Vi får akta oss för att driva våra krav i utredningsfrågorna så långt att det blir praktiskt omöjligt att utreda en fråga i en kommitté.

Vi har anledning att kräva respekt för riksdagens beslut. Men kraven får inte drivas dithän att en regering inte kan fullgöra sina grundlagsenliga uppgifter.

Herr talman! Jag ber att få yrka att utskottets anmälan läggs till handlingarna.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottets granskningsbetänkanden har under senare år blivit ganska omfattande aktstycken. Det gäller också årets betänkande, även om vi inte haft att behandla något enskilt ärende av den omfattning och dignitet som IB-ärendet hade förra året.

KU-granskningen fyller enligt min mening onekligen viktiga funktioner; det visar även årets betänkande. Granskningen är en kontroll av att regeringen i sitt handlande håller sig inom de rāmärken som konstitutionella regler och administrativ anständighet utstakar, och den är en kontroll av hur regeringen följer och verkställer riksdagens beslut. Granskningen ger därutöver viktig information om regeringsarbetet och om administrativ praxis inom områden som normalt är svåråtkomliga för en bredare allmänhet.

Eftersom jag, herr talman, i fjolårets granskningsdebatt ganska utförligt redovisade min allmänna syn på granskningsarbetet som sådant skall jag inte uppehålla mig längre vid den aspekten nu. Man får väl också förutsätta att utskottet nu i stort sett har funnit sin form för granskning och redovisning efter den omläggning som ägde rum för några år sedan. Därmed borde det också vara slut på de litet gnälliga kommentarer om politisering och efterklokhet som utskottets socialdemokrater framfört i tidigare debatter. Men det är det inte; det kunde vi alla höra som nyss lyssnade på det anförande som konstitutionsutskottets ordförande höll. De åsikter om regeringens handlande som hans borgerliga kolleger framför kallar han litet nedlåtande för krumelurer i kanten. Att vi i vissa frågor har en annan uppfattning än den av socialdemokraterna alltid värnade regeringen betraktar han närmast som ett ofog. Det är en märklig och trångsynt inställning hos ordföranden i ett konstitutionsutskott, som har sig ålagt just att nagelfara regeringens handlande.

I årets betänkande finns en rad nya sakärenden, i vilka regeringens handlande kan ifrågasättas. Dessa ärenden kommer att penetreras mera ingående i den följande debatten. Men i betänkandet finns också några perenner, och jag skall i det här inledningsanförandet något beröra ett par av dem.

Utskottet har, som ordföranden nämnde, således under flera år haft anledning att påtala brister vid utgivningen av Svensk författningssamling, som är den officiella publikationen för lagar och andra författningar.

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Det är inte rimligt – har utskottet menat – att nya författningar utsänds från trycket endast någon dag innan de skall tillämpas eller t. o. m. efter det att de trätt i kraft. Om vi ser på årets granskning på denna punkt, finner vi att inte mindre än 41 av de författningar som trädde i kraft den 1 januari 1975 sändes ut från trycket efter denna tidpunkt. Rätts-säkerheten kräver, understryker utskottet på nytt med all rätt i årets betänkande, att såväl de myndigheter som skall tillämpa nya författningar som den allmänhet som skall åtlyda dem har en rimlig chans att få reda på vad de innehåller innan de träder i kraft. Det bör vara en självklarhet, och här behövs således en ytterligare uppstramning från rege-ringens sida, vilket utskottet också understryker. En annan perenn – som också i andra sammanhang ideligen blommar upp i riksdagsdebatter och som konstitutionsutskottets ordförande även berörde i sitt anförande – är den som beskrivs under punkten 10 i utskottsbetänkandet. Det gäller de ständiga förseningarna av propositionsavlämnandet och anhopningen av propositioner mot slutet av vårsessionen. För riksdagsarbetet är detta fenomen, som alla vet, av största betydelse; det leder till stockningar i arbetet, svårigheter för utskotten och långa nattplena. Det hindrar ef-fektivt oss som sitter i riksdagen att plocka andra vårens perenner, vilket är illa nog, men det allvarligaste är naturligtvis att det sena proposi-tionsavlämnandet försvårar den omsorgsfulla och allsidiga prövning som bör känneteckna riksdagens handläggning av alla sakärenden.

Av den PM på s. 158 som utskottsbetänkandet på denna punkt grundar sig på framgår att någon förbättring, som man med anledning av tidigare påpekanden kunnat vänta sig, inte inträtt. Någon påtaglig förskjutning av propositioner från vår till höst har inte skett. Inte heller har det blivit någon förbättring vad gäller anhopningen av propositioner mot slutet av vårsessionen. Över en tredjedel av propositionerna kom under pro-positionstidens sista vecka, och 1974 kom dessutom bortåt en femtedel av vårens propositioner efter det att den stadgade propositionstiden utgått. Bland dessa senare fanns många stora och betydelsefulla propositioner som föranledde en stor mängd följdmotioner. Den planering av propo-sitionsavlämnandet som statsrådsberedningen presenterade vid vårses-sionens början höll inte alls. Av de 114 propositioner som aviserades försenades inte mindre än 60 med i genomsnitt bortåt tre veckor. I något fall uppgick förseningen till två och en halv månader. Även i övrigt slog planeringen i stort sett slint.

Det är således inget gott betyg som den av utskottet gjorda genom-gången ger åt den regering som brukar anse sig ha världsmästerskap i planering.

Vad hjälper det att riksdagen föreskriver propositionstider i riksdags-ordningen om regeringen suveränt sätter sig över dessa regler? Vad hjäl-per det att talman och talmanskonferens försöker planera riksdagsåret efter bästa förstånd, om regeringen inte visar någon ambition att hålla ens de propositionstider som den själv angett i sina egna förteckningar?

Ett enigt utskott ger nu än en gång regeringen en allvarliganmaning

att ta sig samman och planera sitt eget arbete på ett bättre sätt, så att riksdagen också får en chans till vettig arbetsplanering. Dessutom – nästan som en gest av uppgivenhet – har utskottet avgett en skrivelse, som ordföranden nämnde, till utredningen om riksdagens arbetsformer med en uppmaning att ta upp de här frågorna. Det är väl och bra, men någon lösning av dessa problem får vi inte, om inte regeringen vill samverka. Regeringen kunde lämpligen börja med att följa de bestämmelser som finns i riksdagsordningens 3 kap., där det stadgas att propositionerna skall avges senast den 31 mars och där det i övrigt slås fast att regeringen skall planera propositionsavlämnandet så att anhopning av arbete i riksdagen förebyggs.

Herr talman! I utskottsbetänkandets bilagedel finns en hel del kartläggningar av områden som har betydande allmänt intresse. Jag skall göra några randanmärkningar i anledning av den mest omfattande kartläggningen, den som gäller utrednings- och remissväsendet på s. 113 och följande. Det är en utmärkt översikt över en rad fakta kring det statliga utredandet; dessutom är det den enda aktuella sammanfattning som finns.

Utredningsväsendet har ju på olika sätt, som utskottets ordförande nämnde, kommit i skottgluggen under senare tid i den allmänna debatten. Det har också tagits upp i en rad motioner här i riksdagen. Även finansministern har gripit in i debatten genom en passus i direktiven till den s. k. besparingsutredningen. Han gör det på ett sätt som närmast är att uppfatta som en känga åt riksdagen. Riksdagen beställer för många utredningar, tycks finansministern mena. Utredandet bör bantas ner. Här finns pengar att spara. Riksdagen skall tydligen nöja sig med de utredningar som regeringen själv finner lämpligt att dra i gång.

Det är troligt att man kan spara in en del genom ett rationellare utredande, men finansministern tar nog miste om han skulle tro att det finns stora summor att hämta. Kostnaderna för de offentliga utredningarna är en liten del av statsförvaltningens kostnader, och något utredande vill väl även herr Sträng ha kvar.

För min del vill jag gärna slå fast att jag tycker att det i många avseenden unika svenska utredningsväsendet har stora förtjänster. Det ger när det är som bäst en grundlig genomlysning av sakfrågor, det ger – inte minst genom remissförfarandet – tillfälle till en omfattande allmän debatt innan frågorna kommer in i det slutliga beslutsstadiet, och det ger riksdagen ett värdefullt beslutsunderlag dels genom att riksdagsledamöter deltar i själva utredningsarbetet och kan förmedla sina kunskaper till riksdagsgrupper och utskott, dels genom själva det material och de synpunkter som finns i betänkanden och remissvar.

En förutsättning för riksdagsmännens insatser är naturligtvis att riksdagsledamöter får vara med. Den kartläggning som görs i konstitutionsutskottets betänkande visar att detta gäller endast till dels. Knappt hälften av de utredningar som satt vid årsskiftet 1974-1975 hade ett parlamentariskt inslag, och i bortåt en femtedel av dessa utredningar var det enbart

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

socialdemokrater som blivit kallade.

Det är enligt min mening av stort intresse för riksdagen och därmed också för allmänheten att huvudparten av de offentliga utredningarna har ett brett parlamentariskt inslag. Därmed befrämjas kunskapsspridningen, öppenheten och den allmänna debatten i viktiga samhällsfrågor. Den tendens som tidigare funnits att dra in allt större del av utredningsväsendet under departementen bör således brytas.

Jag anser också att parlamentarikerna bör ingå i den ansvariga utredningsgruppen som sådan. Det system som prövats då och då under senare år med parlamentariker som ett slags referensgrupp åt expertutredningar är en hybrid som inte får bli normbildande.

Det finns naturligtvis många synpunkter man kan anlägga på utredningsväsendet. Jag skall inte försöka göra någon fullständig kartläggning men vill framföra ytterligare några randanmärkningar.

Ofta förekommer det klagomål mot utredningsväsendet. Utredningarna håller på orimligt länge, säger man, och det tycker jag är en brist i många avseenden. Frågor begravs för många år, initiativ – t. ex. här i riksdagen – i frågor som ligger under utredning stryps genom hänvisning till långsittande utredningar, utredningsresultatet blir föråldrat innan det presenteras etc.

Det borde vara möjligt, genom att förse utredningarna med tillräcklig personal och genom att lägga fram en tidsram för arbetet, genomföra flertalet utredningar på ett par åt utan att kvaliteten skulle bli lidande.

Det framhålls ibland att utredningarnas förslag, eftersom de i regel bara mynnar ut i en lösning, i alltför hög grad ensidigt styr debatt och tänkande i de frågor det gäller. Jag tror att detta är en relevant anmärkning. Utredningarna borde, där det är möjligt, sträva efter att presentera alternativa förslag som underlag för remissbehandling och debatt. Därmed skulle också det prestigetryck som ofta tynger de personer som ingått i en utredning lättas och utsikterna för en mera förutsättningslös diskussion av utredningsresultaten öka.

Allmänheten och remissinstanserna klagar ofta och med all rätt över att utredningsresultaten presenteras på ett ohanterligt sätt. Det är orimligt att begära att en intresserad allmänhet eller ens aktiva politiker i alla fall skall ha tid eller ork att plöja igenom tusentals sidor för att få klarhet i vad utredningarna har kommit fram till. Detta borde man kunna komma till rätta med, om man i större utsträckning än hittills grupperade om stoffet genom att kortfattat presentera förslagen för sig och de mera detaljerade resonemangen och expertutlåtandena i bilagor för sig.

Det klagas också – även här i riksdagen – på att remisstiderna är för korta. Detta klagomål är ofta berättigat. Utskottets genomgång visar att remisstiderna ofta är mycket korta. För en tredjedel av de utredningsförslag som utskottets undersökning omfattar har sålunda remisstiden underskridit två månader och för hälften tre månader. Det är inte minst för riksdagens ställningstaganden viktigt att remissinstanserna får rimlig tid för sitt arbete. Särskilt besvärligt är det naturligtvis när remisserna

skall gå i olika led inom t. ex. organisationer och kommuner.

Detta var några punkter som jag skulle vilja se realiserade när det gäller utredningsväsendet: parlamentariska utredningar, kortare utredningstider, alternativa förslag, hanterligare presentation av utredningsresultaten och längre remisstider. Kan man dessutom genom bättre samordning av utredandet och bättre utnyttjande av utredningsresurserna spara pengar åt statskassan, så är det naturligtvis i hög grad vällovligt.

Tidigare har det här i riksdagen, bl. a. i partimotioner från centern och folkpartiet, krävts en parlamentarisk utredning om utredningsväsendet. Utskottet har nu inhämtat att fyra statssekreterare – således utan parlamentarikermedverkan – under 1974 har grubblat över de i utskottets betänkande aktualiserade frågorna och att man snart skall vara klar. Det är med spänning och intresse jag avvaktar statssekreterarnas utredningsförslag. Frågan är av stor betydelse inte minst för riksdagens arbete.

Herr talman! Den tragiska händelsen på Förbundsrepubliken Tysklands ambassad för några dagar sedan har upprört oss alla. Terrordåd av detta slag måste fördömas och beivras var och när de än inträffar. De är en tragedi för dem som drabbas, och de är en skymf mot det öppna och demokratiska samhälle som vi alla vill bevara och värna. Alla försök att legitimera den väpnade terrorn – vilka politiska förtecken den än anger sig ha – måste bestämt tillbakavisas.

Det som inträffat nu och tidigare i vårt land och i många andra länder visar att vi tyvärr inte kan räkna med att vara förskonade från våldsåtgärder av detta slag. Vi kan heller inte vidta åtgärder som på förhand garanterar oss något absolut skydd utan att vi kommer i konflikt med värden som vi sätter ännu högre, de värden som är grunden för hela vårt demokratiska system: öppenhet, rörelsefrihet och personlig integritet. Men jag tror att vi kan medverka till åtgärder som ytterligare försvårar våldsdåd av det slag som nu inträffat. Vi kan göra det genom samverkan med andra länder, och vi kan göra det genom att se över och förstärka vår egen handlingsberedskap. Ett led i detta bör vara att tillskapa regler som så långt sig göra låter kan tillämpas när regering och andra myndigheter ställs inför extraordinära situationer som kräver snabba beslut och som inte medger tvekan eller överväganden om ansvarsfördelning, kompetens och befälsordning.

Konstitutionsutskottet har vid ett par tillfällen tagit upp dessa frågor och uppmanat regeringen att vidta åtgärder. I årets granskningsbetänkande återkommer utskottet till frågan och förutsätter i ett tillkännagivande till riksdagen att regeringen låter föranstalta om en översyn i syfte att åstadkomma så klara handlingslinjer som möjligt, att tillämpas i händelse av nödsituationer. Vad som nu inträffat understryker på nytt det angelägna i att regeringen efterkommer det krav som utskottet flera gånger framfört och som riksdagen också har godtagit.

Herr talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottets granskning i år av "statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning" skiljer sig inte nämnvärt från tidigare års. Den nya regeringsformen, som börjat tillämpas 1975, ger ingen ändring i praxis därvidlag. Konstitutionsutskottet skall minst en gång om året meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning funnit förtjäna uppmärksamhet.

Någon annan dramatik än den talarnas eget emotionella engagemang kan ge anledning till är väl inte att vänta i den här dechargedebatten. Regeringen kan numera ta dechargedebatten med rätt stort lugn. Det verkar inte heller vara någon oro i statsrådsbänkarna. Men det är ett överdrivet lugn, och brukar ju så vara under de här debatterna. Detta är inte forum för misstroendevotum, men det föreligger ju ändå två anmärkningsärenden i dag. Det är två, herr ordförande i konstitutionsutskottet, och inte ett som herr ordföranden nämnde. Fru Sigurdsen har faktiskt också drabbats av oppositionen. Jag tycker därför inte att regeringen skall ta dechargen så lugnt som den gör och nonchalera det tillfälle då riksdagen granskar dess fögderi. Men det finns gott hopp – vi har åtta timmar på oss; under den tiden kanske vi hinner få några lyssnare från regeringen.

Granskningen har liksom i fjol varit av två slag. Med sikte på administrativ praxis har vi i år, som tidigare nämnts, fullföljt den stora undersökning som påbörjades i fjol av statsdepartementens organisation, ärendefördelning, personalutveckling och decentraliseringsåtgärder. Undersökningen i denna del har gällt statsrådsberedningen och utrikesdepartementet.

Liksom tidigare har vi observerat den stora anhopningen av ärenden som avgörs av regeringen och rekommenderat ytterligare decentralisering.

Utrikesdepartementet har genomgått en väsentlig omvandling och blivit bättre anpassat till de mångskiftande internationella engagemang som vi numera har. Utskottet framhåller det allmänna önskemålet om ökad information rörande internationella förhållanden och utrikespolitiska ställningstaganden.

Utskottet har granskat regler och principer vid ingående av internationella överenskommelser och framhåller att den nya grundlagen ger riksdagen ett starkt inflytande över viktigare utrikespolitiska angelägenheter, något som på en speciell punkt också kommer att dryftas i dag. I bilaga till betänkandet återfinns man en omfattande exempelsamling med överenskommelser som ingåtts under 1972.

Utrednings- och remissväsendet har också behandlats. Herr Fiskesjö hade en fyllig framställning om det. Jag vill också rekommendera bilaga 6, som jag tycker är mycket informativ och föredömlig.

Svensk författningssamling och dess utgivning har blivit en årlig följetong. Herr ordföranden tillät sig säga att man i princip nu har nått målet, så att inga lagar träder i kraft förrän folket meddelats genom

Svensk författningssamlings utgivning. Visst har det blivit bättre, men det är också bara i princip. Den smala tidsmarginalen mellan lagars ikraftträdande och utgivningsdagen har ofta påtalats tidigare. Även om läget nu har förbättrats, är det uppseendeväckande att fortfarande en hel rad författningar under 1974 har trätt i kraft redan innan de utkommit från trycket. Någoting sådant borde icke få förekomma. Det är oförlåtligt.

Propositionsavlämnandet till riksdagen är också dryftat i utskottsberäkning. Jag tycker det är en rätt bra skrivning där – avsevärt bestämdare och mera skärpt än vad herr Johanssons i Trollhättan anförande gav vid handen. Här har ju ingen förbättring märkts, snarare tvärtom. Under senare år har det blivit värre och värre. Nästan 20 % av samtliga propositioner under våren 1974 har avlämnats efter propositionstidens utgång. Detta är synnerligen graverande. Att utskottets skrivning inte är ännu skarpare beror naturligtvis på att vi på båda sidor har försökt ena oss om en gemensam text.

Det säger sig självt att det är ett oting med dessa anhopningar av propositioner och sena propositionsavlämnanden. Det är inte bara riksdagsledamöterna som drabbas, utan det drabbar ju till sist ärendena: det måste självfallet bli svårare att tillgodose propositionerna med seriös behandling i ett pressat tidsläge, och många motioner blir aldrig skrivna därför att riksdagsledamöterna inte hinner informera sig tillräckligt om propositionernas innehåll.

F. ö. är de flesta granskningsärenden som oppositionen tagit upp sådana där riksdagens uttalanden och beslut inte har blivit effektuerade av regeringen. Sådant anser nu herr Johansson att det är onödigt att ta upp; de där krumelurerna tycker han är obehövliga – och det förstår jag så väl att han tycker. Vi sveper oss i perfektionismens kappa, säger han, men vi kan inte dölja den politiska dräkten. Nej, herr Johansson, vi har ingen anledning att dölja vår politiska dräkt! Vår uppgift är att spela perfektionister. Vi är inte ute i ogjort väder, utan detta är en väsentlig del av konstitutionsutskottets uppgifter. Vi gör visserligen inga under, men det kan vara stort nog att regeringen vet att det finns någon som granskar dess fögderi – därigenom kan regeringen måhända skärpa sig något mer än vad annars kanske hade varit fallet.

Under den gamla regeringsformens tid kunde regeringen hävda en rätt långtgående självständighet gentemot riksdagen, men sedan parlamentarismen har blivit inskriven i grundlagen och all makt utgår av folket måste regeringen se sig avsevärt mera bunden av riksdagens beslut. Förseningar och långa tidsintervaller mellan riksdagsbeslut och regeringsåtgärd måste mycket klart kunna motiveras.

Sedan betänkandet lades på riksdagens bord har som nämnts den tragiska händelsen på västtyska ambassaden inträffat. Den accentuerar alldeles särskilt vad utskottet skriver om regler för extraordinära situationer. Visserligen uttalade statsministern efter terrordådet på ambassaden att man hade lyckats handlägga det hela framgångsrikt, och det kan man naturligtvis säga om man tänker på att man lyckades få tag på nästan

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

alla terroristerna. Men ser man det från de drabbade familjernas sida kan man inte tala om någon framgång. Händelser av den här typen kommer att bli framtidens stora plåga under hopplöshetens förtecken. Samvetslösa våldsmän satsar oskyldiga människors liv i sitt spel med rätts-samhället. Jag tycker att sådana händelser på ett kusligt sätt varslar om de yttersta tiderna – denna totala respektlöshet för värnlöst liv, denna totala tomhet på känslor för det oskyldiga lidandet.

Det är självklart att det för samhällets företrädare uppstår en rad svåra ställningstaganden. Vem skall avgöra vad? Regeringen har naturligtvis det yttersta ansvaret, men i vad mån skall regeringen ingripa medan polisen agerar? Och när är det tid för polismakten att överlämna beslutandet till regeringen? Ambassaddramats första offer var militärat-tachén von Mirbach. Vem skall besluta huruvida man skall stå emot ett dödshot? Hur långt skall man gå till mötes?

Jag tror att det är viktigt att man lägger märke till vad utskottet här skriver. Ordföranden i konstitutionsutskottet tyckte att det inte var mycket att göra åt det här, det hade gått hyggligt hittills och man skulle försöka undvika blodsutgjutelse. Men det är nog viktigt att vi tänker igenom kompetensområdena och verkställer den översyn av reglerna i sådana här situationer som utskottet nu rekommenderar.

Liksom tidigare år är det praktiskt taget bara oppositionen som har kritiserat och funnit anledning att ge riksdagen ett och annat till känna vad gäller i varje fall enskilda statsråds agerande och deras fögderier. Regeringspartiets representanter i konstitutionsutskottet har lika fogligt som tidigare följt katekesens ord att tolka och "tyda allt till det bästa". Det låter ju uppbyggligt, men var sak på sin plats. Regeringen har verkligen en trogen livvakt i konstitutionsutskottets socialdemokratiska ledamöter. Jag vet mycket väl att vi kunde haft en sämre regering, herr talman, men att den skulle vara så fulländad att enskilda statsråd aldrig någonsin skulle kunna begå något fel, aldrig göra sig skyldiga till någon försummelse eller vidta någon åtgärd som skulle kunna diskuteras är naturligtvis helt uteslutet. Konstitutionsutskottet gör ju inget ont när det granskar och kritiserar. Det är dess uppgift, och det skall utskottet göra med argusöga. Liksom en regering behöver en aktiv opposition behöver den en granskande institution som konstitutionsutskottet. Sådant skärper. Därför skulle man kunna tillspetsa det hela litet och säga att socialdemokraterna sviker sin regering på den här punkten.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka att konstitutionsutskottets anmälan i denna del läggs till handlingarna.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Att granska regeringens fögderi hör till de viktiga uppgifterna för parlamentet i en demokrati. Vi kan se granskningen ur fyra olika synpunkter:

Man kan granska regeringens handlande ur rent politiska aspekter, men den granskningen hör inte ihop med KU:s granskningsarbete.

Man kan kontrollera huruvida regeringens åtgärder står i överensstämmelse med lagar och förordningar. Den kontrollen hör till KU:s granskningsarbete.

Man kan vidare kontrollera hurdan regeringens administrativa praxis är. Även den delen ligger under konstitutionsutskottet och riksdagen.

Slutligen kan man se efter hur regeringen har efterlevt riksdagens beslut, och detta hör definitivt till vårt granskningsarbete.

När man finner att det inte råder överensstämmelse mellan regeringens handlande och riksdagens beslut och påtalar detta är det inte fråga om några underliga krumelurer, som KU:s ordförande tydligen har för sig att det är. Den delen av granskningen måste vara speciellt viktig när vi har en minoritetsregering. 1974 års riksdag fattade ett antal beslut som gick emot regeringen, och regeringen är trots allt skyldig att följa riksdagens beslut. Regeringen har ingen rätt att omtolka eller på annat sätt förändra riksdagens beslut som den t. ex. har gjort vad gäller besparingsutredningen. Det är helt enkelt så att om regeringen eller något statsråd inte vill följa riksdagens beslut, då finns det bara en lösning: regeringen eller statsrådet måste avgå. Jämfört med förra året har jag ett intryck av att man från regeringshåll delvis insett sin situation och i viss mån anpassat sitt handlande därefter, även om finansministerns agerande inte tyder på någon större vilja att följa riksdagens beslut.

På en del punkter har vi inom konstitutionsutskottet varit rätt eniga. Tidigare talare har här berört vårt missnöje med det sätt på vilket propositionsavlämnandet sköts. Vi har även konstaterat att allt inte är till det bästa vad gäller utgivandet av författningssamlingen. Det har skett vissa faktiska förbättringar – det kan jag kanske hålla med om – men bra är det inte ännu. Det krävs en skärpning på det området.

Vidare har utskottet berört frågan om regeringens handlande i extraordinära situationer. När vi behandlade den frågan visste vi inte vad som skulle komma att hända på västtyska ambassaden. De frågorna kommer emellertid herr Molin att närmare beröra i sitt anförande, och jag kan därför avstå från att tala om dem.

Att socialdemokraterna i snart sagt alla lägen försvarar statsråden har tyvärr blivit en tradition i svensk politik. De som finner att regeringen trots allt inte är ofelbar utan kanske har gjort ett misstag här och var betecknas som litet underliga krumelurer.

Detta är andra året som vänsterpartiet kommunisterna har deltagit i granskningsarbetet, och det är bara att konstatera att vpk håller på att ansluta sig till den trista tradition som socialdemokraterna har skapat.

Förra året var man från vpk kritisk mot regeringen på en enda punkt, den s. k. IB-affären. I år har vpk ingenting att anmärka på. Vpk godtar alltså att statsministern under förevändning att brev från en utländsk regeringschef skulle vara personliga bryter mot reglerna för diarieföring eller att finansministern i sina direktiv till den parlamentariska besparingsutredningen inte följer riksdagens beslut. Det finner vpk helt naturligt. Exempelen skulle kunna mångfaldigas på hur vpk i de här frågorna

Tisdagen den
29 april 1975

Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.

Allmänt och
principiellt

är ett rent stödparti till socialdemokraterna.

Herr talman! Mot denna allmänna bakgrund av vad som förekommit i årets granskningsarbete – de olika delfrågorna kommer vi att diskutera senare – vill jag yrka bifall till reservationerna C, D, G, H, I, L, P, R och S.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! I förra årets granskningsarbete fanns en stor och väsentlig fråga, nämligen IB, den s. k. informationsbyrån.

Resultatet av detta granskningsarbete blev två utförliga reservationer från vänsterpartiet kommunisterna i vilka vi riktade anmärkning mot ett statsråd. I kammardebatten riktade jag också kritik mot konstitutionsutskottets övriga ledamöter för att utskottet vägrade mig ta del av – för ärendet – väsentligt material.

IB-affären var en fråga av stor politisk vikt. Det primära var inte här att hacka på speciella statsråd. Vad det handlade om var att slå vakt om svenska folkets rätt att fritt få tillhöra ett politiskt parti, att fritt få ha en politisk uppfattning utan att för den sakens skull riskera att hamna i en hemlig underrättelsetjänsts register.

Det handlade vidare om att slå vakt om Sveriges fastlagda alliansfrihet. Sist och slutligen handlade det också om att slå vakt om vår tryckfrihet.

Av detta följde att två statsråd gjordes ansvariga för att inte ha haft tillräcklig kontroll över IB:s och vissa myndigheters agerande.

Resultatet av den kritik som riktades mot den tidigare hemliga underrättelsetjänsten blev som bekant att en rad utredningar tillsattes, bl. a. en som har till uppgift att komma med förslag till vilka arbetsformer som underrättelsetjänsten skall ha i framtiden. Det är otillfredsställande att denna utredning ännu inte kommit med sina förslag, men vi utgår från att man kan förvänta sig en sådan redovisning inom kort.

Om jag sedan kort skall kommentera årets granskningsbetänkande vill jag säga att vpk inte funnit något som skulle motivera ett annat ställningstagande än utskottsmajoritetens. Utskottets ordförande betecknade i förra årets granskningsdebatt oppositionens agerande som hackspettspolitik. Jag tycker att den karakteristiken är ganska träffande när det gäller borgerlighetens reservationer och särskilda yttranden i det granskningsbetänkande som nu skall debatteras.

Jag skall nämna några exempel. Socialdepartementet bifogade i ett pressmeddelande angående rörlig pensionsålder ett uttalande som LO-chefen gjort i LO-nytt.

Detta har uppkallat den samlade borgerligheten till en reservation. Jag kan faktiskt inte finna något konstitutionellt oriktigt i socialdepartementets förfaringsätt i den här aktuella frågan.

Generellt är det naturligtvis inte tillfredsställande att i tid och otid använda den metod som här har använts. Jag betraktar det som en engångsföreteelse. På grund av den mångåriga kamp som lönarbetarna har fört för lägre pensionsålder är det naturligtvis viktigt vad LO anser om

denna fråga. Att då använda enbart LO-chefens yttrande, med eller utan kopia från LO-nytt, kan ju inte ändra någonting i sak. De borgerligas agerande i den här frågan är ett indirekt angrepp mot LO och dess medlemmar.

Moderaterna beklagar sig i en reservation över att prefixet Kunglig slopas i namnet på statliga myndigheter. Vi från vänsterpartiet kommunisterna hälsar detta slopande med tillfredsställelse, och slopandet är också i överensstämmelse med grundlagen och regeringsformen. Men vi skulle också naturligtvis helst sett att monarkin – den gamla feodala kvarlevan i vårt moderna samhälle – helt avskaffades och placerades på historiens skräphög.

Det finns en allvarlig fråga i granskningsbetänkandet. Det är moderaterna som i en reservation går till angrepp mot skogsindustriprojektet i Demokratiska republiken Vietnam. Men detta är inte endast ett angrepp på det enskilda projektet i DRV utan ett angrepp mot den del av svensk biståndspolitik som gett och ger till resultat att biståndsinsatserna höjer de fattiga folkens levnadsnivå, främjar ekonomisk utveckling och medverkar till ökad social rättvisa.

Demokratiska republiken Vietnam har utsatts för en förödande förstörelse utförd av USA. I DRV finns en regering som bygger sina beslut på hela folkets medverkan. Trots ett förödande angreppskrig mot DRV har detta lands regering och parti med hela folkets medverkan fortsatt sitt för hela folket viktiga sociala, kulturella och ekonomiska arbete. Det finns i DRV en regering med ett brett folkligt stöd, en regering som uppfyller alla de kriterier som gäller för svenska biståndsinsatser. Svenskt bistånd ger i DRV maximal effekt. Det är då helt i överensstämmelse med de av riksdagen fastlagda principerna om svenskt bistånd när svenska regeringen i sin länderprogrammering ingått det nu aktuella avtalet med DRV:s regering. Riksdagen har gett regeringen bemyndigande att göra bilaterala biståndsutfästelser för viss tid inom en viss ram. En av de väsentligaste fördelarna med länderprogrammering är ju att avtalsparterna kan planera samarbetets innehåll för flera år framåt. Det är denna viktiga princip i svensk biståndspolitik som moderaterna nu attackerar.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Med anknytning till vad utskottet säger om den konstitutionella nödvärnsrätten skall jag tillåta mig göra några reflexioner kring dramat på den västtyska ambassaden i Stockholm.

Dramat fick inte det katastrofala slut som ett slag kunde befaras. Det krävde dock sitt offer i blod, och någon framgång för samhället finns det icke skäl att tala om. Förtjänsten av att inte det värsta inträffade tillkommer flera, främst regeringen och oppositionen i Bonn som stod fast vid att inte utlämna de i Tyskland för bl. a. mord åtalade terroristerna kort före det att rättegången mot dem skulle inledas. Förtjänsten tillkommer också den svenska polisen och justitieministern, som med berömvärd mod inledde den operation övertalning som aldrig skulle lyckas.

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Bland det mest avgörande var dock det misstag som terroristerna uppenbarligen begick – det säger polisen i dag – när de räknade fel på trotylens effekt. Det var de själva som satte i gång sprängapparaten, och det var de själva som träffades. Blodiga, skadade och vapenlösa var de sedan ett lätt byte.

Vad kan vi då, herr talman, lära av det inträffade?

1. Hjänsynslösheten och brutaliteten hos dagens politiska våldsverkare kan inte underskattas. Under årtal har Västtyskland i svenska informationsmedia utmålats såsom en polisstat, i vilken föga eller ingen hänsyn tas till den enskildes rättssäkerhet och i vilken vänsterextremister är föremål för hetsjakt och förföljelser. Denna skildring har varit djupt orättvis, och händelserna i Stockholm torde numera även inför svensk opinion belysa vad den västtyska ordningsmakten och västtyska regeringar av olika partifärg har haft att möta. Ett exempel, som vi har sett i TV: En av terrorgruppens mest framträdande talesmän, Ulrike Meinhof, formulerade sig en gång så här: "En polis i uniform är ett svin. Med honom talar vi inte, vi skjuter. Polis är nämligen inte människor så länge det är deras funktion och arbete att beskydda systemets förbrytelse." När denna våldsanda går över våra gränser, måste den bekämpas även av ett samhälle som är och skall förbli öppet men som därför ej får vara försvarslöst vare sig utåt eller inåt.

2. Talet om terroristlagens obehövlighet i Sverige bör tystna. Lagen kommer att förlängas om några veckor, och den får i allt väsentligt inte mjukas upp. Den måste också kunna tillämpas mot terrorister, som har förövat sina dåd utanför Sveriges gränser. Uppgifter cirkulerar om att terrorister, gripna i Sverige, i något eller några fall tidigare har behandlats med silkesvantar. Har regeringen, som tidigare beslutat om utvisning av terrorister, låtit verkställa dessa beslut? I varje fall borde regeringen nu ha fått råg i ryggen i detta avseende.

3. Från extremt vänsterhåll – men inte bara därifrån – har man sökt göra begreppet lag och ordning i svensk mening till något fult och klandervärt. Men varje rättssamhälle förutsätter att medborgarna åtnjuter rättsskydd och att rättsordningen upprätthålles. Moderaterna tvekar inte att säga ut detta högt och öppet.

4. Hur är det med vår gränskontroll? Kanske måste den överses, framför allt den inre. Att terrorister finns på listor vid gränsstationerna är nog gott och väl, men om terrorister kan slinka igenom utan att iakttas, är det föga gagn med dessa listor.

Nu, herr talman, övergår jag till vad vi i dag närmast skall behandla: Regeringen bör i nödsituationer se till att den har klara linjer för sitt handlande i extraordinära situationer, sådana som vi nu har upplevt flera av. Detta begärde faktiskt riksdagen redan år 1973 efter dramat på Bulltofta. Utskottets begäran var enhällig, och riksdagen biföll framställan utan votering. Efter Norrmalmstorgsdramat upprepades framställningen, och utskottet underströk då särskilt vikten av en fastare beslutsordning och dokumentation, inte minst med tanke på de tjänstemän som har

att verkställa beslut i samband med extraordinära situationer.

Men, herr talman, den 3 januari i år låter regeringen meddela att den har slutbehandlat riksdagsskrivelserna, dvs. att den har lagt papperen på hyllan. Vad regeringen åberopar för detta är t. ex. att den regelbundet upprättar s. k. engagemangslistor med uppgift om tid och platser för statsrådets besök eller semestrar. Är nu detta något att skryta med? Sådana uppgifter lämnas faktiskt inbördes i varje normal familj och i praktiskt taget alla företag. Att regeringen nu äntligen gör så är ett minimikrav och ingenting annat. När utskottet i år skärpt tonen och enhälligt sagt sig förutsätta att regeringen föranstaltar om en översyn av dessa bestämmelser, bör regeringen denna gång lyssna.

Statsminister Palme sade på torsdagskvällen, och konstitutionsutskottets ordförande har sagt det i dag, att det är svårt att åstadkomma sådana regler. Det är riktigt, men därför får man inte kasta yxan i sjön. Sådana regler behövs.

Några exempel: I Norrmalmstorgsfallet blev ett antal kriminalvårdsdirektörer uppringda från departementet med begäran om att en viss fånge skulle flyttas. Något skriftligt beslut fanns inte. Tjänstemännen i fråga måste naturligtvis fråga sig om de hade skyldighet att efterfölja sådana telefonsamtal. Vad blev deras eget ansvar i sådana fall?

Ett annat fall: Var går gränsen för polisens operativa verksamhet och regeringens? Rikspolischefen sitter i kanslihuset, justitieministern är på brottsplatsen. Vilken kompetensfördelning finns mellan myndigheterna? Kan polisen arbeta utan inblandning i sina operationer?

Ytterligare: Vilka är regeringens befogenheter i fråga om intagna på sjukhus? Var går gränsen i dessa fall mellan polis, regering och ansvarig läkare?

Vidare när det gäller ambassadfrågan: Hur skall svensk ordningsmakt få till stånd det inflytande över ambassadernas yttre bevakning som kan vara nödvändigt, för ingen annan än svensk myndighet är väl i stånd att göra de politiska bedömningarna av riskerna? När har polisen rätt att ingripa innanför ambassadens dörrar? När måste den avbryta sin aktion, och hur kan den arbeta därstädes?

Man behöver, herr talman, gå igenom allt detta. Man behöver se till att vi får hjälpregler och en översyn till gagn inte minst för regeringen. Men vi måste också se till att Sverige inte utformar en politik i dessa avseenden som gör att vårt land blir ett omtyckt område för terrorister, för det första genom att vi deklarerar som vår politik en mjuk linje utan reservationer och på så vis ger en bild av Sverige som ett land där åtskilligt kan bedrivas utan reaktioner, för det andra genom en svag gränskontroll och för det tredje genom otillräckliga säkerhetsåtgärder eller spaningsmöjligheter.

Vad som skett – jag instämmer med herr Fiskesjö därvidlag – får självfallet inte inverka på våra normala regler och vår ordinarie kriminalvård. Det får inte heller inverka på medborgarnas rättsskydd. Men här är det fråga om en speciell kategori av människor, som gripits av

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

en politisk fanatism, som icke skyr någonting, som är beredda till vad som helst för sina syften och som är beredda att offra andra utan hänsyn och även sig själva. Den kategorin får inte lämna att Sverige är en utmärkt uppehållsplats för dem.

Herr talman! Låt mig till sist yrka bifall till alla reservationer utom P och T.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Med anledning av vad konstitutionsutskottet i år anfört om prövning av behovet av särskilda regler för extraordinära situationer och mot bakgrund av den senaste veckans händelser skulle jag vilja göra en kort kommentar utan att för den skull ingå på en bedömning av den senaste veckans händelser.

I konstitutionsutskottets dechargebetänkande 1973 tog utskottet upp frågan om regeringens handlande i vissa extraordinära situationer. Bakgrunden var regeringens agerande i samband med flygplanskapningen i september 1972. Utan att rikta kritik mot regeringens åtgärder konstaterade utskottet då att det inträffade aktualiserade frågan om särskilda regler för extraordinära situationer i framtiden.

Konstitutionsutskottet menade att man borde söka åstadkomma en ordning som underlättade för regeringen att snabbt och effektivt agera i en nödsituation. Därutöver berörde utskottet möjligheterna att inom då gällande grundlagars ramar hålla en hög aktionsberedskap. Konstitutionsutskottet konstaterade att det fanns konstitutionella problem härvidlag. Dessa grundlagsmässiga problem har emellertid i och med antagandet av den nya grundlagen blivit mindre bekymmersamma. Genom att konseljen som beslutsforum har ersatts med regeringssammanträde har möjligheterna ökat att förena det konstitutionella regelsystemet med det praktiska handlandet i nödsituationer. Detta är, som konstitutionsutskottet understryker, givetvis värdefullt.

Utskottets under tre år å rad upprepade önskemål om särskilda regler för regeringens handlande i extraordinära nödsituationer syftar främst till att skapa förutsättningar för ett effektivt handlande i och från regeringen i krisituationer och borde alltså kunna bli ett stöd för regeringens arbete att ytterligare förstärka sin handlingsberedskap för krisituationer av olika slag, bl. a. i samband med den operativa ledningsfunktionen.

Jag vill emellertid, herr talman, starkt understryka att sådana regler aldrig kan bli något annat än en legal ram, inom vilken sunt förnuft och gott omdöme kan agera. Med den målsättningen har ett enhälligt utskott formulerat sitt önskemål angående den fortsatta handläggningen av dessa frågor.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Några av de frågor som har tagits upp här kommer ju att behandlas i den efterföljande punktdebatten, varför jag kan gå förbi

dem. Jag kan väsentligen begränsa mig till tre frågeställningar.

Den första gäller det som herr Werner i Malmö kallar det överdrivna lugnet. Får jag först klara upp en formell sak. Självfallet vet herr Werner i Malmö om han vill att riksdagen skall göra en anmärkning eller bara ett uttalande, och jag accepterar alltså hans tolkning på denna punkt. Men denna anmärkning mot statsrådet Sigurdsen är väl instucken i texten. Om herr Werner jämför vad som står på s. 37 med vad som står på s. 45, märker han skillnaden. På s. 45 mynnar hela avsnittet ut i följande:

”Utskottet finner att anledning till anmärkning föreligger mot justitieministern, statsrådet Geijer.”

Den reservation som det här gäller, reservationen A, mynnar ut i ett stycke som lyder:

”Konstitutionsutskottet konstaterar med hänvisning till det anförda att det i strid mot vad som förutsatts från riksdagens sida inte lämnas någon närmare information om länderplaneringen. Detta förhållande bör ges riksdagen till känna.”

Den här anmärkningen finns väl inskjuten i ett tidigare stycke. Men jag böjer mig för den tolkning som herr Mårten Werner själv har gjort.

Herr Werner avslutade sitt anförande med ett påstående, som jag fäste mig vid. Han förklarar: Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet sviker sin regering. Det för min tanke till den berömda framställningen om hajen i akvariet. För att fiskarna där skulle vara aktiva släppte man ut småhajar som ständigt jagade dem runt. Skulle det uppfattas på det sättet att de borgerliga i konstitutionsutskottet uppehåller spänsten hos regeringens ledamöter genom att hugga på dem litet då och då? I så fall är jag inte förvissad om att de lyckas i detta stycke, därför att om huggen är så ofarliga som de som delats ut i år är jag inte säker på att det befordrar spänsten på något sätt. För min del har jag uppfattat min roll vara en något annan i konstitutionsutskottet än att jag i en rad detaljfrågor skulle hugga på regeringen. Det ligger väl något i vad herr Mårten Werner förklarade, nämligen att vi socialdemokrater tolkar och tyder allt till det bästa. Ingen borde vara gladare än han över denna moral som finns bland socialdemokraterna inom konstitutionsutskottet, men tydligen anser han att vi i stället skall spela hajarnas roll.

Frånsett detta måste vi hålla isär den politiska granskningen och den administrativa. Vad jag anmärkte på i mitt första anförande var att man inte drar sådana gränser. Nu fick jag en bekräftelse av herr Werner på den här punkten. Han förklarar rakt ut att han och andra borgerliga ledamöter i konstitutionsutskottet inte alls ville dölja den politiska dräkten. Nu har vi infört ett särskilt institut för den som vill politiskt angripa statsråden. Det fanns inte under tidigare år. Genom den partiella författningsreformen infördes ett misstroendevotum.

Herr Lindahl i Hamburgsund gjorde också en deklARATION, som jag här knyter an till. Han förklarar: Vill ett statsråd inte följa riksdagens beslut har han inget annat att göra än att avgå. Låt mig få förklara:

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänstutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Vill oppositionen bli av med ett statsråd får den framställa misstroende-votum. Detta har inte utnyttjats, av skäl som jag inte känner till. Men kanske herr Lindahl ändå någon gång kan fundera över: Vad är riksdagens beslut i vissa frågor? Anser herr Lindahl att ett utskottsbe-tänkande som med fru Fortunas hjälp antas här i kammaren skall verbalt återspeglas i utredningsdirektiven? Får inte ett statsråd tänka självstän-digt? Får han inte utöva den rätt som konstitutionen ger åt regeringen, nämligen att ta initiativ? Det är inte i strid mot grundlagen att regeringen lägger fram propositioner som den bygger på egna ståndpunkter. Däremot tycker jag att det skulle strida kraftigt mot all god parlamentarism om en regering lägger fram ståndpunkter som den själv inte godtar men har uttrönt stämmer med de synpunkter oppositionen har. Är sedan op-positionen missnöjd med propositionernas innehåll finns det möjlighet att ändra innehållet när frågorna återkommer till riksdagen.

Vi ser nog litet olika på det här. Svensk Författningssamling är ett intressant exempel på detta. Jag pekade på de förbättringar som ägt rum. De andra talarna här har noterat att det kvarstår brister. Jag är också medveten om vissa brister, men nog är det glädjande för ett utskott som påpekar en sak att det vinner rättelse i den stora utsträckning som här har skett.

Det andra jag skall ta upp är tiderna för propositionsavlämnandet. Här skulle vi kunna tala länge, men låt mig bara ta upp en synpunkt av herr Fiskesjö. Han uppfattar det närmast som en gest av uppgivenhet när konstitutionsutskottet hade skrivit till arbetsgruppen om riksdagens arbetsformer och bett den ta upp den här frågan. Självfallet får det ske i samförstånd med statsrådsberedningen. Men jag tror inte att vi klarar detta problem med propositionsavlämnandet genom moraliska förkas-telsedomar i kammaren. Det gäller att lösa en rad tekniska problem både i kanslihuset och i riksdagen. Det är naturligt att denna uppgift lämnas över till arbetsgruppen, och eftersom några av oss ingår i den, kan vi väl ändå där få titta på saken och göra vårt bästa för att finna lösningar. Herr Fiskesjö får själv möjlighet att medverka mer konstruktivt än vad han gjorde från denna talarstol, där han närmast beskärnade sig över regeringen.

Det tredje spörsmål som jag vill ta upp är handlingsberedskapen för extraordinära situationer. Jag har tidigare förklarat att jag tycker att det vore värdefullt om regeringen undersökte möjligheterna att förstärka den-na handlingsberedskap. I det uppdraget bör också ingå att undersöka vilka möjligheter det finns att på förhand klara vissa kompetensproblem. Men jag är samtidigt skeptisk till möjligheten att lösa dessa problem på det sätt som några talare har låtit förstå i denna debatt.

Får jag ställa denna mycket konkreta fråga: Vilken hjälp skulle re-geringen ha haft av sådana handlingsregler inför de händelser som in-träffade på den västtyska ambassaden i förra veckan?

Herr Mårten Werner ställde frågan: När är det tid för polisen att över-lämna beslutsrätten till regeringen? Hur skall man i en lag kunna beskriva

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

detta på ett sådant sätt att skrivningen blir tillämplbar i alla de extra-ordinära situationer som det här rör sig om?

Herr Mårten Werner ställde också med all rätt frågan: Hur länge skall man stå emot ett dödshot? Jag tror inte att man i lag kan ange hur länge så bör ske. För detta krävs det överväganden och ställningstaganden. I sista hand är det regeringen som får avgöra detta, just därför att den är regering.

Herr Hernelius förde in begreppet "hjälpregler" för regeringen i detta sammanhang. Ja, vad menar herr Hernelius konkret på den punkten? Vilka hjälpregler är det som herr Hernelius vill utrusta regeringen med och som kan tillämpas i alla de extraordinära situationer som kan uppstå? Det kan inte hjälpas att jag är skeptisk till möjligheterna till en sådan rättsreglering. Om jag fattade herr Molin rätt, önskade han närmast få till stånd en form av ramlagstiftning. Han var mer öppen för att det kan vara svårt att reglera på det här området.

Det finns ett par synpunkter som jag ytterligare vill ta upp. Den ena gäller en deklARATION från herr Hernelius som jag inte kan ansluta mig till. Herr Hernelius förklarade att det var fel att så mycket tala om att vi skulle tillämpa en mjuk linje i dessa frågor i Sverige. Detta skulle locka hit terrorister, och det var över huvud taget inte lämpligt. För min del har jag dragit en annan slutsats av händelserna, nämligen att vi skall hålla fast vid den mjuka linjen. Även i fortsättningen är det väsentligt att vi arbetar med utgångspunkt i att vi skall försöka att förhindra blodsutgjutelse. Det lyckas inte alltid, men den hårda linjen har inte heller varit framgångsrik i det stycket. För mig ter det sig riktigt att vi fortsätter att arbeta efter den mjuka linjen.

Den andra synpunkt som jag skall ta upp är frågan om vi skall ha ett öppet samhälle eller inte. Jag tror att det är en väsentlig fråga i detta sammanhang. I andra sammanhang har vi alla deklarerat att vi vill ha ett öppet samhälle. Det har jag konstaterat med tillfredsställelse. I dag har jag fått intrycket att man sätter frågetecknen för detta. Framför allt fick jag det intrycket när jag lyssnade till herr Allan Hernelius. Jag vill dock för min del säga att händelser av detta slag inte får leda till att vi uppger det öppna samhällets ideal.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Med anledning av händelserna på västtyska ambassaden vill jag säga att vi i vänsterpartiet kommunisterna självfallet tar bestämt avstånd från sådana politiska terrordåd som har utförts av Baader-Meinhof-gruppen. Vi vänder oss samtidigt emot att den här sortens terrorgrupper skulle placeras till vänster på den politiska skalan. De hör inte hemma inom vänstern.

De reaktionära lag-och-ordnings-elementen har nu en tendens att bubbla upp och kräva hårdare tag mot kriminalitet osv. Vi tillbakavisar också sådana försök att ta den här terrorgruppens aktioner till intäkt för att ytterligare skärpa lagarna.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Jag skall inte gå in på terroristlagen, för den kommer att debatteras här i kammaren om någon vecka – men just det här aktuella fallet visar ju att terroristlagen inte haft någon funktion.

Jag är överens med utskottets ordförande när det gäller gränsdragningen mellan polis och regering i extraordinära situationer, sådana som uppstod vid ambassaden. Jag tror att det är oerhört svårt att i någon lag bestämma var regeringen skall gå in. Det måste ligga på regeringen själv att i samråd med polisledningen avgöra sådana situationer från fall till fall.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag vill anknyta till det som nyss sades om de extraordinära situationerna. Vi menar precis vad vi har skrivit, nämligen att regeringen bör låta föranstalta om översyn i syfte att åstadkomma så klara handlingslinjer som möjligt. Det kan innebära en ramlagstiftning; jag tror inte att man kan ange lagrum för varje tänkt läge, men vissa handlingslinjer kan preciseras, man kan tänka igenom kompetensråden osv. Mycket sådant skulle kunna göras vid en översyn. Därför vill vi stå fast vid vad vi har skrivit. Det bör ju finnas möjlighet att i en motivtext diskutera de här situationerna, så att man får litet mer stoff till de handlingslinjer som måste anges i lagtext.

Frågan om anmärkning mot statsrådet Sigurdsen kommer att tas upp av herr Hernelius om en stund, så vi kan kanske lämna den. Men även på den punkten skall man bara läsa innantill. Där står klart och tydligt:

”Med hänvisning till det anförda anser sig utskottet icke kunna underlåta att rikta anmärkning mot det statsråd som närmast haft ansvaret för frågans handläggning, statsrådet Sigurdsen.”

Det kan inte uttryckas klarare. Att det står på sista sidan att där också finns annat vi vill ha sagt gör inte anmärkningen mindre betydelsefull.

När det gäller mitt påstående om kritikens värde förstår jag att herr Johansson i Trollhättan inte riktigt kan känna som vi. Men vänta tills herr Johansson kommer i opposition. Vi skall hoppas att det inte dröjer så länge, för det betyder mycket för oss politiker att vi befinner oss där någon gång. Större socialdemokrater än herr Johansson i Trollhättan har ju uppskattat oppositionen och kritiken. Jag minns hur Tage Erlander flera gånger betygade sin uppskattning av oppositionen därför att den höll regeringen alert, vaken och observant. Jag skulle kunna tillägga att den kan förhindra frestelser till maktmissbruk. Sedan må man kalla kritikerna hajar eller vad man vill, men kritiken har ett värde för oss alla – att man vet att man är föremål för iakttagelse och kritisk granskning.

Den politiska dräkten kan vi ju icke lägga av så länge vi befinner oss i detta hus. Men jag tror inte att ens herr Johansson i Trollhättan vill hävda att vi har politiserat på så sätt att vi har velat förtiga sakförhållanden när vi har framfört våra påståenden. Det är för resten kansliet som har plockat fram allt det material som vi bygger på när vi söker visa t. ex. att regeringen inte har åtgärdat något riksdagens beslut.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Här har jag gått och inbillat mig att herr Johansson i Trollhättan och jag var rätt eniga om vissa grundläggande principer i fråga om parlamentarismen. Att t. ex. statsråd skall ha riksdagens förtroende tror jag vi fortfarande är eniga om.

Sedan har jag också inbillat mig att herr Johansson liksom jag anser att ett statsråd skall följa riksdagens beslut. Men nu inför herr Johansson i Trollhättan en princip som är helt ny, åtminstone för mig. Han menar nämligen att statsrådets initiativrätt skulle sträcka sig så långt att han har rätt att strunta i riksdagens beslut när det behagar honom. Den tolkningen av initiativrätten får stå för herr Johansson. Jag och andra folkpartister kan inte dela den.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan hade några ytterligare reflexioner om propositionsavlämnandet, och han var förvånad över de uttryckssätt jag använde i anslutning till att jag kommenterade att frågan hänvisats till utredningen om riksdagens arbetsformer. Jag har ju gått med på den hänvisningen, och vi får väl i utredningen göra så gott vi kan.

Men vad jag ytterligare vill understryka är att det hjälper inte vilka regler vi i utredningen blir ense om – och vilka regler som riksdagen sedan på vårt förslag godtar – om regeringen inte följer riksdagens beslut. Vi har ju regler om propositionsavlämnande. Propositionerna skall vara avlämnade senast den 31 mars. Vi skall också ha en spridning av propositionerna så att vi inte får en anhopning som ger riksdagen svårigheter. Detta är direkt inskrivet i riksdagsordningen. Jag tillät mig påpeka att en god början när det gäller att få rätsida på problemet skulle kunna vara att regeringen följde riksdagsordningens bestämmelser.

Sedan tycker jag att de här resonemangen kring politisering är mycket egendomliga. Herr Johansson återkommer ständigt till att oppositionen tar politiska hänsyn i sin bedömning av granskningsärendena. Men det skulle, underförstått, inte gälla den socialdemokratiska halvan, som helhjärtat och helgjutet företräder den objektiva rättfärdigheten.

Hela detta resonemang om politik och politisering tycker jag alltså är märkligt. Vad är politiska frågor, herr Johansson? Det är bl. a. alla frågor som behandlas i det här huset. Riksdagen är vårt främsta politiska organ. Varför då uttala ordet politik med denna vämjelse? Det är ju genom politiska beslut som vår demokrati förverkligas.

Om det nu endast är så att herr Johansson menar att de frågor som minoriteten drivit i granskningsarbetet inte skulle vara förankrade i utskottets granskningsåligganden, så är det fel. Herr Johansson har i varje fall inte på något sätt kunnat visa detta. Samliga de frågor som utskottet tagit upp faller väl inom ramen för utskottets uppgifter, såvitt jag kan förstå, och några från utskottets uppgifter i detta avseende fristående attacker mot regeringen är det över huvud taget inte fråga om.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Sedan har jag också, när jag lyssnat till diskussionen, blivit litet förvånad över herr Johanssons sätt att behandla den eniga skrivning som utskottet gjort vad gäller regleringen av handlandet i nödsituationer. Det verkar som om herr Johansson ångrar att han gått med på denna skrivning. Men nu är det ju så att utskottet är enigt på denna punkt, och vi kräver alltså en översyn. Alla är medvetna om svårigheterna, men det är ju bl. a. därför att svårigheterna på detta område är så stora som det behövs en noggrann penetrering av alla tänkbara uppdykande problem i nödsituationer av det här slaget.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan tog upp frågan om det öppna samhället, och för att undvika varje försök till missförstånd från hans sida – det verkar uppriktigt sagt som om han inte hade hört vad jag sade eller också inte ville höra det – skall jag be att än en gång få läsa upp vad jag yttrade. Jag har faktiskt manuskript på den punkten: "När denna våldsanda går över våra gränser, måste den bekämpas även av ett samhälle som är och skall förbli öppet men som därför ej får vara försvarslöst vare sig utåt eller inåt." Är det inte nog besked, herr Johansson?

Sedan frågar herr Johansson vilken hjälp man skulle ha haft av regler nu på Gärdet i Stockholm. Jag tror att man hade haft mycken hjälp av regler, herr Johansson. Jag tror att det för statsrådet Leijon hade varit en stor fördel att veta var kompetensen gick mellan sjukhusledningen, polisen och regeringen när hon gjorde sin bedömning av läget före transporten. Jag tror att det också hade varit av viss glädje för den operativa polisledningen att veta hur långt dess operationsmöjligheter sträckte sig inom ambassaden.

Detta är bara två exempel. Man finner säkerligen många, många fler om man går igenom protokollen.

Men dessutom hade de ansvariga, om det funnits bättre regler, haft det stödet i ryggen att de visste vilken plattform de stod på. Det är ganska viktigt det, herr Johansson.

Och jag tror att konstitutionsutskottets tidigare agerande icke har varit helt betydelselöst. När Bulltoftahändelserna inträffade fanns det inte ens någon dokumentation, annat än den som upprättades långt i efterhand. Nu däremot har gjorts en mycket noggrann dokumentation från första stund. Det är ett framsteg, och jag hoppas att herr Johansson, när han nu försöker slingra sig ur dagens skrivning från utskottet eller i varje fall högst halvhjärtat ansluter sig till densamma, inte har något emot den förbättringen.

Så var det detta med den hårda och den mjuka linjen. Ja, där talade jag om en på förhand tillkännagiven mjuk linje. Det är av viss betydelse i sammanhanget.

Sedan kan man fråga: Vad är en hård linje och vad är en mjuk linje? I detta fall tillämpade väl Förbundsrepubliken Tyskland den hårda linjen.

Sverige utvecklade kanske en mjuk linje när man erbjöd fri lejd. Men vad jag måste betona och upprepa är att jag tror att det är livsfarligt om kapare, terrorister och andra som kommer till Sverige tror sig veta att vad som än händer har de möjlighet till fri lejd från svenskt territorium. Det kan inte vara rimligt. Just en sådan politik skulle göra Sverige till tummelplats för terrorister, och det vill vi väl inte.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Låt mig få fullfölja mitt resonemang på de tre punkter som jag diskuterade tidigare.

Även jag kan betyga min högaktning för oppositionen. Den för fram sina alternativ i politiken. Så brukar det vara i parlamentariskt demokratiska stater, och det är bra att det förhåller sig så. Men det betyder inte att jag kan betrakta varje erinran och varje anmärkning i konstitutionsutskottet som nödvändiga för vårt parlamentariskt demokratiska liv. Såvitt jag förstår rör det sig här ändå om företeelser i marginalen. Det centrala är den politiska opposition man för.

Då herr Fiskesjö tyckte sig höra något nedsättande vämjeligt när jag talade om politik, så måste det ha varit avståndet i lokalen som gjorde att han så missförstod mig. Jag har uppfattat saken så från början att granskningen inom konstitutionsutskottet inte skulle vara en kamp mellan regering och opposition, utan efter omläggningen 1967 skulle man granska administrativ praxis. Vi upphöjer oss inte till någon rättfärdighet som gör att vi säger att vi alltid har rätt. Men det gäller för dem som befinner sig i oppositionsställning att argumentera så att det även för oss framstår som felaktigt när det exempelvis i en försändelse från socialdepartementet finns ett meddelande med rubriken LO-nytt, där en i saken så nära berörd person som LO:s ordförande Gunnar Nilsson gör ett uttalande. Vi skall debattera detta närmare sedan, men jag har fått det intrycket att om det hade citerats tillsammans med det uttalande socialministern gjorde, så hade det varit klart. Men nu låg det som ett papper för sig, och då sägs det vara fel.

För min del har jag väldigt svårt att påverkas av den argumentation som förts mot att man tar bort beteckningen Kunglig. På det sättet skulle jag kunna gå igenom område för område. När det gäller tolkningen av riksdagens beslut kommer de följande debatterna att avslöja att man tolkar besluten olika, och det är inte säkert att den tolkning som oppositionens företrädare i konstitutionsutskottet ställer sig bakom alltid är den som omfattas av de flesta människorna. Civilutskottets ledamöter hade som bekant i en fråga en helt annan uppfattning än även de som tillhörde de borgerliga partierna.

När det sedan gäller parlamentarismen är jag naturligtvis ledsen för att min bänkkamrat herr Lindahl i Hamburgsund och jag inte ser riktigt likadant på frågorna. Men jag måste säga att min syn sammanfaller i mycket hög grad med den som Karl Staaff på sin tid förträdde. Att folkpartiet nu för tiden inte kan följa Karl Staaff är en sak för sig. Jag

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Allmänt och
principiellt*

har tidigare här i kammaren citerat ett uttalande av Karl Staaff, och eftersom herr Lindahl i Hamburgsund troligen inte var ledamot av kammaren då vill jag erinra också honom om detta uttalande. Karl Staaff gör uttalandet i sin bok *Det demokratiska statsskicket*, där han bl. a. skriver:

”Det faller av sig självt på grund av den allmänna överensstämmelsen mellan en parlamentarisk regering och en representationsmajoritet, att den förra i de allra flesta fall skall finna sig både kunna och böra bringa till utförande de skrivelsevis uttalade önskemålen. Men det är en alldeles oriktig uppfattning av parlamentarismens väsen, då man säger, att när en representation har uttalat det eller det så är det klart att en parlamentarisk regering är pliktig att ställa sig detta till efterrättelse.”

Min mening är att en regering bör ha en initiativrätt i överensstämmelse med gällande grundlag.

Sedan skall jag säga några ord om det öppna samhället. Jag är glad att jag tog upp det – det gav herr Hernelius anledning att trycka hårt på den *relativsats* han använde i sin formulering. Jag noterar detta med största tillfredsställelse. Efter detta kan jag dra slutsatsen att vi tillsammans slår vakt om det öppna samhället.

När det gäller den mjuka linjen har jag däremot en annan uppfattning än Allan Hernelius, och det blir kanske svårt för oss att diskutera oss samman på den punkten. Jag tycker att det är ett värde att man på förhand har uttalat att man skall följa en mjuk linje. Det kan leda till minskade risker för att liv går till spillo, och i det ser jag ett värde.

När det gäller reglerna vill jag inte alls krypa ur vad utskottet skrivit på den punkten. Men jag måste ändå upprepa de varningar för en övertro på reglerna som jag vid flera tillfällen uttalat i utskottet och under riksdagsbehandlingen 1973 och 1974. De exempel som herr Hernelius anförde tror jag inte är belysande för detta. De situationer han talade om kan såvitt jag förstår inte lösas med hjälp av lagregler. När det gäller att veta vilken plattform man står på så gäller det närmast regeringen. Men jag kan inte se att det är möjligt att bygga upp en lagplattform för en regering att stå på i sådana situationer som plötsligt inträder. Det gäller då i hög grad att handla utifrån de särskilda utgångspunkterna i varje fall, att ha mod att ta ställning men också att visa sans och måtta i bedömningen.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det är helt klart att de ärenden vi tar upp inte alla är lika väsentliga, men vi har funnit anledning att ta upp dem. Jag tror inte vi skall diskutera dem nu – de kommer ju punkt för punkt. Vi får väl då se vad som är väsentligt och vad som är mindre väsentligt. Det hoppas jag skall framgå av diskussionen.

Herr Johansson i Trollhättan säger att det är fråga om tolkning av riksdagens beslut och att tolkningen inte alltid är densamma. Nej, det är den inte. Men en sak är alltid densamma: socialdemokraterna i utskottet har ständigt och jämt samma tolkning som regeringen, och det är det som är litet förbryllande.

Tisdagen den
29 april 1975*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.**Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Bara några ord om den mjuka och den hårda linjen. I det konkreta fallet, herr Johansson, kan naturligtvis en mjuk linje, när det går som bäst, rädda liv. Men vad jag talade om var en på förhand tillkännagiven mjuk linje, som så att säga antyder fri lejd vad som än sker. Den är livsfarlig. Den kommer att göra Sverige till operationsfält för terrorister, om man proklamerar den på det sätt som herr Johansson nu gör.

Herr TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Allmänt och principiellt anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Vissa frågor rörande den svenska biståndsverksamheten.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! En och annan av de många i kammaren tycker kanske att vad som nu skall ske blir ett da capo av den debatt som ägde rum förra veckan – i onsdags. Det är det ingalunda, herr talman! Vad vi i onsdags debatterade var en fråga om framtiden, vad som skulle gälla i fortsättningen; vad vi i dag diskuterar och kommer att diskutera är däremot frågan om hur regeringen har handlat. Vad det nu gäller är den av delar av oppositionen ställda frågan: Varför underställde icke regeringen avtalet med Nordvietnam om skogsindustriprojektet, omfattande förpliktelser på 770 milj. kr., riksdagen innan detta avtal slöts?

När det avtalet slöts gällde faktiskt den gamla regeringsformen, och där står: "Sådan överenskommelse" – alltså med främmande makt – "skall, där den angår fråga, som riksdagen enligt denna regeringsform äger allena eller med Konungen avgöra, eller, utan att angå sådan fråga, är av större vikt, framläggas för riksdagen till godkännande; och skall i överenskommelsen intagas förbehåll, varigenom dess giltighet göres beroende av riksdagens bifall."

Detta brydde man sig inte om.

Som skäl för att inte hänskjuta det stora avtalet till riksdagen har man angett att riksdagen år 1973 vid ett tillfälle hade uttalat att de olika biståndsavtalen icke behövde underställas riksdagen. Det är riktigt; så sade riksdagen. Och det är alldeles självklart att bakgrunden till det uttalandet var den mängd av smärre avtal som SIDA måste träffa och regeringen sedan bekräfta – rörande t. ex. vattenförsörjning för 1 milj. kr. här och 1 milj. kr. där. Småsaker, eller småpotatis, skulle vi kunna kalla det. Men det är lika klart att riksdagen därmed icke avsåg att stora och väsentliga frågor på detta vis skulle undandras riksdagens bedömning, och 770 milj. kr. är en stor fråga, även i tider av fallande penningvärde! Det är en stor förbindelse, det är en stor obligation, som riksdagen därmed ålägges utan att vara hörd av regeringen – det är ju riksdagen som i sista hand får infria detta avtal genom att bevilja anslag när utfästelsen väl är gjord.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

Det var dessutom, herr talman, inget vanligt biståndsprojekt. Det var det största projektet i den svenska biståndspolitikens korta historia. Det var ett projekt med enorma svårigheter i fråga om råvara, transporter, hamnanläggningar, planteringar, samarbete med personer och myndigheter i en annan samhällsstruktur, ett projekt som innebar överförande av en stor grupp svensk personal med familjer till området i fråga, med alla komplikationer detta kunde innebära. Det var ett projekt som därtill skulle börja verka under en tid då icke krigstillstånd rådde, men någon sorts stillestånd, ett stillestånd som var så löst att det mycket snabbt kunde övergå i krig. Så blev också fallet. I dag ser vi att Nordvietnams divisioner, plan och krigsmaskineri segerrikt har gått över halvön i fråga. Vi ser också – och det må vara en erinran för de många svenskar som på Sergels torg ropade: "Följ Parisavtalet!" – att det tydligen inte längre är tal om att följa detta Parisavtal. Detta bör också vara en erinran för den svenska regeringen, som från denna talarstol gång efter annan ensidigt har lagt skulden för att Parisavtalet icke följdes på en part i kriget och som väl nu också måste säga något, när den andra parten visat sig icke ha det minsta intresse av att följa detta avtal. – Men detta var litet vid sidan om biståndsverksamheten.

Vad jag vill komma till är att ett avtal av denna storleksordning och omfattning självfallet borde ha underställts riksdagen. Det fanns tid till det. Avtalet slöts i augusti, och riksdagen skulle som bekant sammanträda redan i oktober, då det hade gått att behandla ärendet.

Konstitutionsutskottets majoritet säger nu till försvar för regeringen att riksdagen genom utrikesutskottet har fått förtrolig information om länderplanering för de två budgetår som följer efter det budgetår som statsverkspropositionen avser. Vi har förut i denna kammare talat om den informationen. Den består i en papperslapp som förtroligt överlämnades till utrikesutskottets ledamöter. Den överlämnades under uttryckligt angivande av att den inte är bindande, att den är ett tjänstemannapapper som ingen tar ansvar för. Den är t. o. m. så slarvigt uppgjord att där finns grova räknefel på betydande belopp som tydligen inte behövde korrigeras inför föredragningen i utskottet. Den papperslappen ligger till grund för riksdagens information. Men inte nog med det; man upplyser efteråt om att sedan denna s. k. information givits utrikesutskottet är regeringen i sin fulla rätt att teckna avtal med olika stater och regeringar. Att man vill ha det förtroligt beror på – det sades också här förra veckan – att man inte gärna vill lämna ut dessa uppgifter till allmän kännedom.

Kan man då säga att riksdagen är informerad? Kan man säga att det finns beslut i riksdagen som skulle onödiggöra att riksdagen i vanlig ordning underställs en fråga av den omfattning som jag nämnde?

Jag vill i det sammanhanget också säga att det är förvånande att finna att konstitutionsutskottets majoritet uttalar att från de synpunkter som utskottet har att företräda synes anledning inte finnas att ändra den praxis som föreligger beträffande hithörande frågors behandling. Skulle konsti-

tutionsutskottet alltså vara tillfreds med att papperslappar av detta slag ligger till grund för riksdagsbeslut vid sidan av vanlig tågordning? Skulle utskottets majoritet finna detta riktigt och lämpligt? Det är i så fall ett häpnadsväckande uttalande. Jag tror att utskottet vid ett annat tillfälle får fundera en gång till på om detta verkligen kan vara förenligt med vad utskottet menar.

Förra veckan förekom en annan häpnadsväckande diskussion. Det var fru statsrådet Sigurdsen som förklarade – det finns att läsa i protokollet – att det skulle väcka ont blod och förvåning i respektive u-land om man fick reda på att innan avtal kunde slutas skulle den svenska regeringen behöva gå till Sveriges riksdag. Vad är nu detta för trams? Skulle det kunna väcka ont blod eller förvåning i ett u-land om vi följer vår konstitution och vår författning? Det kan väl inte vara meningen att vi skall ändra vår konstitutionella sedvänja därför att man i u-landet i fråga inte känner till eller förstår vår författning? Det senare är begripligt med tanke på att en del av dessa länder är diktaturer, några av ganska grymt slag såsom Cuba.

Fru Sigurdsen sade också att det skulle vara byråkratiskt att gå till riksdagen i sådana här frågor. Ja, det är naturligtvis alltid byråkratiskt att gå till riksdagen! Det är ett stort maskineri. Man skall skriva proposition, den skall läggas hos talmannen, den skall behandlas av ett utskott, den skall ge upphov till ett utskottsbetänkande som i sin tur skall ge upphov till en riksdagens skrivelse. En förskräcklig byråkrati! Hur mycket bättre vore det inte att avskaffa riksdagen, att avskaffa hela vandringen via proposition, utskottsbetänkande, beslut och skrivelse! Det menar självfallet inte fru Sigurdsen, men man har rätt att begära att ett statsråd uttrycker sig mer nyanserat – för att karakterisera yttrandet mildt – än hon gjorde i det sammanhanget.

Jag skall också ta upp en annan fråga. Här finns en broschyr, utgiven av SIDA i massupplaga. Ja, frågan är väl om det inte är UD:s biståndsavdelning som egentligen har givit ut den, men SIDA distribuerar den.

Där står det om u-hjälpen: "Det är riksdagen som på förslag av regeringen fattar alla väsentliga beslut, när det gäller inriktningen och anslagen till biståndsverksamheten." – Det är verkligen ingen objektiv upplysning. Det finns inte många sanna ord i den meningen. Riksdagen har icke haft att behandla u-hjälp principiellt annat än när det gällt ettårsbudgeter. I övrigt har riksdagen bundits till stor del av regeringens utfästelser – någon gång på sistone med stöd av ett sådant där papper.

Här finns också en annan fråga: Riksdagen gav för åtskilliga år sedan fullmakt för regeringen att göra utfästelser till ett begränsat belopp. Detta upprepades senare och fullmakten vidgades. År 1974, under då gällande grundlag, var det just denna fullmakt som återopades, en fullmakt som då gällde mellan 4 och 5 miljarder, som regeringen skulle ha möjlighet att göra utfästelser om utan riksdagens hörande. Det stämde inte med tidigare grundlag. Enligt den kunde man bara ge anslag för ett år i taget, även om det kunde förekomma undantag t. ex. i fråga om ett organi-

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

sationsbeslut. Jag har inte hört någon som har sagt att det stod i överensstämmelse med tidigare grundlag. Ändå finner konstitutionsutskottet icke anledning att göra något uttalande i det sammanhanget.

Om nu utskottet och dess majoritet inte ville rikta någon anmärkning mot regeringen utan fann olika förmildrande skäl, t. ex. det tidigare riksdagsbeslut som jag nyss nämnde, speciella situationer eller något annat, då kunde man väl i alla fall ha noterat att överensstämmelsen med grundlagen icke var så bra. Inte ett ord om detta finns i utskottsbetänkandet! Tvärtom står det i betänkandet: "Ej heller har utskottet kunnat finna att regeringen utnyttjat det bemyndigande som riksdagen lämnat att göra fleråriga biståndsutfästelser på ett sätt som strider mot grundlagen."

Observera att jag fortfarande talar om föregående grundlag. Den nu gällande innehåller i stort sett samma bestämmelser i fråga om riksdagens rättigheter att bli hörd när det gäller avtal med främmande makt. Den innehåller däremot icke samma bestämmelser om utfästelser, eftersom den nya grundlagen för särskilda situationer har infört möjlighet för riksdagen att fatta flerårsbeslut.

Jag skulle också vilja fråga utskottets majoritet: Menar man – och skulle det vara motiveringen för passiviteten – att ett riksdagsbeslut skulle sätta sig över grundlagen, nämligen att genom det beslut som riksdagen fattat tidigare om biståndsavtalen och om utfästelserna grundlagen skulle sättas ur kraft? Det kan man naturligtvis inte mena. Det kan inte vara riktigt att den tanken finns hos någon i utskottet. Men hur kan man då försvara sin passivitet?

Jag tror att vi har anledning att hålla grundlagen i akt, att vakta kring vår grundlag och inte låta olika händelser eller bedömningar influera på dess rättskraft. När man ser hur utskottsmajoriteten har behandlat den här frågan grips man av ett visst missmod inför vad en grundlagsbehandling i sedvanlig ordning egentligen är värd. Är det någon mening i att lägga ner så mycken möda på att utforma grundlagsparagrafer när man i en given situation ändå bryr sig ytterst litet om vad som står i paragraferna och är beredd att stryka över och gå vidare, att inte ens på allvar diskutera grundlagsenligheten i ett beslut eller uttalande?

Herr talman! Det framställs i den reservation jag nu talar om ett klart anmärkningsyrkande mot fru Sigurdsen av här åberopad anledning. När herr Johansson i Trollhättan nyss sökte göra gällande att man förminskat dess värde genom att placera detta tidigare i stycket tror jag nog att herr Johansson insåg att det var fråga om en redaktionell fördelning av styckena och inte någon saklig ändring. Det är en anmärkning mot fru statsrådet Sigurdsen från moderata reserver.

Herr JONNERGÅRD (c):

Herr talman! Det stora skogsindustriprojekt som ingår i det svenska biståndet till Nordvietnam har riksdagen inte fått någon mera utförlig information om. Beslutsunderlaget har inte varit helt tillfredsställande. Skall vår biståndspolitik kunna utformas effektivt och skall vi t. ex. på

ett ändamålsenligt sätt hjälpa Nordvietnams folk i återuppbyggnaden, ja då måste riksdagen som det beslutande organet ges den erforderliga informationen. Det är den bristande informationen till riksdagen, herr talman, som är anledningen till center- och folkpartiledamöternas särskilda yttrande på denna punkt. Det är, som det framhålls i yttrandet, viktigt att riksdagen ges avgörande inflytande och kontroll. Detta är en självklar utgångspunkt såväl från den parlamentariska praxis som gällde under den gamla grundlagen, som från de uttryckliga stadganden som finns i vår nya grundlag. Det är enligt vår nya grundlag riksdagen som är folkets främsta företrädare. Riksdagen skall bestämma hur statens medel skall användas. Men då måste riksdagen få tillfredsställande informationer om vad det gäller.

Den information som riksdagen fått om skogsindustriprojektet i Nordvietnam är knapphändig. Förra året fick vi genom statsverkspropositionen veta att det skulle kosta minst 500 milj. kr. I årets budgetproposition har siffran höjts till 770 miljoner. Om linjer och detaljer bakom detta har riksdagen inte fått veta mycket. Det är otillräckligt från vår parlamentariska demokratis utgångspunkter.

Nu finns det, herr talman, en reservation från moderatledamöterna. De vill rikta anmärkning mot regeringen för att avtalet med Nordvietnam om bl. a. skogsindustriprojektet inte underställts riksdagen för ett direkt beslut. Jag skall medge att detta är en viktig fråga.

I den gamla regeringsformen och i den nya är det fastslaget att en överenskommelse av större vikt med annat land skall underställas riksdagen. Skogsindustriprojektet i Nordvietnam beräknas alltså nu till 770 milj. kr. Det är svårt att säga att detta inte är en överenskommelse av större vikt. Naturligtvis hade det varit till fördel om avtalet underställts riksdagen.

Men mot detta måste jag, herr talman, ställa att riksdagen 1972 gett regeringen fullmakt att göra bilaterala biståndsutfästelser för en femårsperiod inom en ram som uppgår till högst fyra gånger anslaget för det löpande budgetåret. Skogsindustriprojektet i Nordvietnam ligger inte utanför denna ram. Vidare har riksdagen 1973 uttalat att det från ändamålssynpunkt skulle vara fel att tvinga regeringen att underställa riksdagen samarbetsavtalen för godkännande. Det bör här noteras att riksdagen vid beslut om biståndsanslagen haft och har avgörande över t. ex. detta skogsindustriprojekts utformning och genomförande. Regeringens handläggning av frågan strider inte mot vad riksdagen beslutat och uttalat 1972 och 1973. Därmed finns det såvitt jag kan förstå här ingen grund för någon erinran från konstitutionell synpunkt.

Sedan kan man naturligtvis diskutera om inte riksdagen med sitt vida bemyndigande från 1972 gått längre än vad som är i god överensstämmelse med grundlagens föreskrift om att överenskommelse av större vikt skall underställas riksdagen. Men det är inte en fråga som hör till detta granskningsbetänkande. Det finns här i sak olika meningar, som framgick när vi förra veckan behandlade biståndspolitik. Utrikesutskottet hade

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

ju föreslagit den ändringen i fullmakten från 1972 att riksdagens godkännande skulle inhämtas vid en större ökning av planeringsramen för ett land eller vid en ny insats inom ett land som binder en större del av planeringsramen. Men det förslaget föll. Jag vill inte gärna tänka mig någon högre uttolkare av grundlagens innebörd än riksdagen, som stiftat grundlagen.

I fråga om informationen om skogsindustriprojektet i Nordvietnam har det emellertid inte varit tillfredsställande. Det underströks också från flera håll i den biståndspolitiska debatten förra veckan. Från 1972 har frågan varit omnämnd i utrikesdepartementets huvudtitel, med 8 rader 1972, 10 rader 1973, 11 rader 1974 och 20 rader 1975. Vårt särskilda yttrande avser att från konstitutionella utgångspunkter fästa uppmärksamheten på att riksdagen på ett tidigt stadium borde ha fått mer ingående informationer än vad som här varit fallet. Det är en bedömning som jag tycker bör delas också av de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet.

Mitt anförande, herr talman, föranleder inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag skall ta upp den fråga som närmast hänför sig till reservationen C om det s. k. vetebiståndet.

Den intensiva debatt som fördes här den 12 december förra året kommer väl alla ihåg. Den hade två orsaker. Dels hade vi det året fått uppleva, via massmedia, vad FAO-chefen kallade "historiens största hungerkatastrof". Dels hade vi det året fått en osedvanligt fin skörd här i landet och hade ett veteöverskott som då preliminärt beräknades till 1,1 miljarder ton, en siffra som sedan har visat sig vara riktig.

Efter en lång debatt med företrädare för olika bud i frågan beslöt riksdagen i enlighet med utrikesutskottets hemställan om en skyndsamt katastrofinsats på 100 milj. kr. i form av 100 000 ton svenskt vete eller andra insatser som mottagarländerna prioriterade för att förbättra sin livsmedelsförsörjning. Men det underströks som bekant att en sådan insats skyndsamt skulle göras. Det var också i ett läge, där hungern dagligen skördade tusentals liv i de svårt drabbade områdena i Bangladesh och Västbengalen.

Vad hände sedan efter den 12 december? Jo, vi reste hem, firade jul, åt och drack och vad vi nu fann på. Först 18 dagar senare, den 30 december, tog sig regeringen samman och uppdrog åt SIDA att upphandla brödsäd för den angivna summan. Dessförinnan hade regeringen haft två konseljtillfällen men uppenbarligen prioriterat andra ärenden framför katastrofinsatsen. Detta måste man anse vara ett underligt förfarande.

På en enkel fråga, som jag ställde i riksdagen den 23 januari, meddelade

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

fru Sigurdsen att det "teoretiskt hade funnits möjlighet att fatta beslut den 18 december. Men regeringen hann inte och fattade alltså beslutet i konselj den 30 december." Det var i och för sig inte något märkligt beslut att fatta. Det gällde ett anslag, som riksdagen hade ställt sig bakom. Redan vid debatten den 12 december var man på det klara med att Svensk Spannmålshandel hade nödvändiga 100 000 ton. Om så inte varit fallet, hade man fullmakt att ställa pengar till förfogande för annat, som kunde prioriteras av mottagarlandet för dess försörjning. Anslagsbeslutet krävde alltså inte några närmare undersökningar. Pengarna fanns redan på ett konto.

Vi anser att regeringens omotiverade fördröjning på något sätt måste ges till känna. Varje dags fördröjning kostade ju många människoliv.

Efter beslutet den 30 december dröjde det ända till den 6 februari, innan beslut fattades om destinationsländer och gåvoleveransernas storlek. Det senare beslutet skulle naturligtvis ha föregåtts av underhandlingar med resp. mottagarländer. I ett katastrofläge förvånas man över att statens kvarnar ändå mal så sakta.

I sin skrivning försöker utskottsmajoriteten blanda bort korten genom en längre redogörelse för hur stor katastrofhjälp som Sverige har lämnat under det gångna året och under innevarande år samt vilka mottagarländerna är. Allt är noggrant angivet med belopp. Men man frågar sig vad detta har att göra med den konstitutionella frågan om regeringens handlande med anledning av riksdagens beslut den 12 december.

Utskottet summerar en tvivelaktig sanning i slutklämmen, där det står: "Enligt utskottets mening måste det naturligen ta viss tid innan klara besked angående leveranskvantiteter och leveransmöjligheter föreligger i ett fall som det förevarande." Ja, det tror jag det. Men det förberedelsarbetet tillhörde skedet efter den 30 december och var SIDA:s huvudvärk och rakt inte regeringens julbekymmer.

Herr talman! Jag ber med det detta att få yrka bifall till reservationerna A och C.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! I vad gäller skogindustriprojektet i Nordvietnam har jag kommit fram till den meningen att regeringen konstitutionellt inte handlat felaktigt. Såvitt jag förstår, är det svårt att finna någon anledning att från den synpunkten rikta anmärkning mot regeringen. Det är helt klart att principerna för den svenska biståndspolitikerna måste ligga fast. Regeringen måste ha möjligheter att göra långsiktiga utfästelser. Dialogen med mottagarländerna måste kunna fortgå. Det är ju till sist de som skall bestämma vad de vill ha för hjälp. Det är ingenting som vi skall bestämma på olika håll här i Sverige.

I det här fallet, när det var fråga om ett så stort belopp – det rörde sig ändå om åtminstone 750 milj. kr. – kan man däremot med all rätt, tycker jag, hävda att informationen till riksdagen inte har varit tillräcklig och att riksdagen kanske borde ha fått vara med betydligt mera. Herr

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

Jonnergård har sagt en del om detta, och jag finner inte anledning att utveckla mitt resonemang mera i det ärendet.

Herr Werner i Malmö tog upp frågan om katastrofbiståndet till de svältdrabbade länderna. Som herr Werner alldeles riktigt påpekade, gick det en tid – en som jag tycker alldeles onödigt lång tid – innan regeringen tog sig samman och fattade beslutet om att SIDA skulle få de här pengarna.

Det kan diskuteras om riksdagens beslut var bra. Själv tycker jag att det var ett alldeles otillräckligt beslut. Vi kunde ha gjort mera för att försöka hjälpa de svältdrabbade länderna. Men det faktum att majoriteten i riksdagen fattar beslut om den minsta möjliga katastrofhjälpen får ju inte på något sätt fördröja de åtgärder som vidtas. Regeringen kundedröja ett par extra veckor med att fatta sitt beslut, men svältdöden väntade inte, och jag tycker att det ligger i själva begreppet katastrofhjälp att den skall sättas in skyndsamt. Regeringen har inte i det här fallet handlat med största skyndsamhet, och det gör, herr talman, att jag vill yrka bifall till reservationen C.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag skall börja med att säga något om det avsnitt i granskningsbetänkandet som reservationen C anknuter till och som herr Werner i Malmö och herr Lindahl i Hamburgsund har yttrat sig om. De anser, och det tycker jag är intressant, det vara konstitutionellt viktigt att man vid bedömningen av regeringens åtgärder då det gäller katastrofinsatser ser till allvaret i riksdagens initiativ och allvaret i det beslut som riksdagen fattade den 12 december 1974. SIDA borde omgående ha fått möjlighet att verkställa de beslutade åtgärderna, sägs det i reservationen. Jag tycker att den principiella uppläggningsen är intressant – i sak tycker jag ändå att reservanternas är ute i ogjord väder, men det är en annan fråga.

Fortlöpande kontakter hölls både med Svensk Spannmålshandel och med SIDA angående spannmålsutbud för katastrofinsatser i omedelbar anslutning till riksdagsbeslutet. Att konseljbeslutet dröjde till den 30 december fick ingen uppskovseffekt på vidtagna åtgärder.

Men ändå, principiellt håller jag med reservanternas. Riksdagens viljeyttring måste tolkas som krav på en snabb handling. I en parlamentarisk demokrati är riksdagens verkställande utskott regeringen. Den har att respektera sådana viljeyttringar från riksdagens sida. Tänk om herr Werner i Malmö när han placrar sig på den andra reservationen tillsammans med herr Hernelius ville hålla fast vid denna principiella syn i diskussionen om riksdagens viljeyttringar, exempelvis rörande biståndsutfästelserna. Även här rör det sig om ett intresse, ofta uttalat från riksdagens sida, att underlätta en snabb handling i förhållande till mottagarländerna och i enlighet med av riksdagen klart utstakade principer för planeringen och utvecklingsarbetet. Men där sätter sig moderaterna på bakhälsorna. De vill inte längre vara med och verka för att riksdagens viljeyttring skall tillgodoses så väl som möjligt.

Nu säger alltså herr Hernelius att det här avtalet med DRV borde ha presenterats för riksdagen. Men då vill jag gärna svara att regeringen har erhållit riksdagens bemyndigande att göra bilaterala biståndsutfästelser för viss tid och inom viss ram. Regeringen har inte, som också herr Jonnergård påpekat, överskridit den fullmakten.

Motivet för detta planeringssystem har varit frihet för avtalsparterna att planera samarbetets innehåll flera år framåt. Riksdagen underströk detta i förra veckan när diskussionen fördes om utrikesutskottets betänkande.

Nu säger herr Hernelius att det finns ingen anledning att tala om framtiden, utan man skall tala om det förgångna. Då tycker jag verkligen, herr Hernelius, att det avsnittet i herr Hernelius anförande, som hade en för honom ovanligt snorkig ton och som gällde statsrådet Sigurdsens uttalande i den debatten, borde ha uteslutits ur herr Hernelius manuskript. Skall vi ha en konstitutionell debatt om det förgångna, skall vi väl hålla oss till detta också.

Nu är det väl trots allt en något avslagen dryck som här serveras från herr Hernelius sida, i både figurlig och verklig bemärkelse. När moderaterna uppträder här i dag, har de inte med sig något annat parti i sakfrågorna. I konstitutionsutskottet har alltså herr Hernelius blivit långt mindre framgångsrik än i utrikesutskottet. Jag lade märke till att även den reservation, som den gången samtliga borgerliga partier anslöt sig till i utrikesutskottet, av t. ex. herr Ullsten kommenterades så att man måste fatta det på det sättet att herr Ullsten inte ville binda sig för hur de nya fullmakterna skulle utformas. Det kunde enligt denne folkpartiföreträdare inte komma i fråga att bryta gällande principer för vår biståndsplanering. Men här vill nu alltså moderaterna i konstitutionsutskottet rikta en direkt anmärkning mot biståndsminister Gertrud Sigurdson. Hon skulle ha underställt riksdagen avtalet med Demokratiska republiken Vietnam. Men här föreligger det faktum som herr Jonnergård tidigare redovisat att av de under åren 1972 och 1973 ingångna överenskommelserna – som finns redovisade i det avsnitt av betänkandet som berör internationella överenskommelser – har sammanlagt ett åttioital avsett bilateralt utvecklingssamarbete. Det kan inte, som herr Hernelius sagt, i samtliga fall ha rört sig om bagateller, det måste också många gånger ha rört sig om viktiga frågor. Inget enda har förelagts riksdagen, och samtliga partier utom moderaterna har sagt att samarbetsavtalet med DRV om ett större skogsindustriprojekt kunnat ingås och behandlas i enlighet med den fullmakt som riksdagen gett regeringen samt att det från konstitutionell synpunkt inte finns anledning att behandla detta avtal på annorlunda sätt än övriga samarbetsavtal när det gäller frågan huruvida avtalet formellt borde ha underställts riksdagen.

Jag vill också tillägga att riksdagen vid beslut om anslagen självfallet har avgörandet över projektens utförning och utseende. Då herr Hernelius i utrikesutskottet reserverar sig för en handläggning i den ena eller andra riktningen menar han naturligtvis att riksdagen, om den fattar

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

ett sådant beslut, skall binda regeringen. Den moderata anmärkningen är nog mindre konstitutionellt betingad än den speglar ett missnöje över innebörden i riksdagens viljeyttring när det gäller planeringen av det här biståndsavtalet.

Nu säger herr Hernelius att detta är ett mycket stort och omfattande avtal. Han nämner de osäkra kostnaderna osv. Men kom också ihåg att det här avtalet måste ses mot bakgrund av det oändliga hjälpbehovet. Jag tycker att det är felaktigt att använda grundlagen som slagträ mot ansträngningar som har stöd av hela det svenska folket och som har till syfte att reparera den förödelse som uppstått efter det att fler bomber har fällts över ett land än vad som fälldes i Europa, Asien och Afrika under hela andra världskriget. Man måste se till denna bakgrund då man diskuterar förfarandet vid fastställandet av det här avtalet. Det är väl därför riksdagen vid flera tillfällen mycket klart har uttalat sig i enlighet med de här önskemålen, som regeringen har respekterat.

Nu för herr Hernelius ett resonemang som innebär en kritik över huvud taget mot generella bilaterala biståndsutfästelser. Han säger att enligt då gällande grundlag medgavs inte en så långtgående fullmakt som 1972 års bemyndigande innebar.

Ni inom utskottsmajoriteten vill väl inte gärna sätta grundlagen ur kraft, säger herr Hernelius. Nej, självfallet inte. Men herr Hernelius bör ju ändå observera att under den långa tid som 1809 års regeringsform existerade och tillämpades pågick en utveckling vid sidan om denna grundlag. Beslut fick även under den äldre regeringsformens tid budgetkonsekvenser, också för länge tid än för ett budgetår. Den som studerar förarbetena till den nya grundlagen, som herr Hernelius så förtjänstfullt har medverkat till under utredningsarbetet, finner ju att denna inte innebär något principiellt nytt. Den kodifierar en praxis som växte fram medan den äldre regeringsformen ännu var i kraft. Detta är något som inte bara gällt för biståndsutfästelser som sträcker sig över längre tid än ett budgetår. Det har också varit fallet med bemyndigande i vad gäller den långsiktiga planeringen inom försvaret.

Herr Hernelius vet att det skedde förändringar på många punkter. Den nya regeringsformen innebar exempelvis att de sista resterna av den personliga kungamakten, som förelåg i formella bestämmelser, sopades bort. Herr Hernelius har bättre än de flesta moderater förstått att den ändringen inte innebar så stor avvikelse från praxis. Den kodifierade en utveckling vid sidan om grundlagen.

Då man lyssnar till herr Hernelius kunde man tro att han argumenterade från den utgångspunkt att Montesquieus maktfördelningslära fortfarande skulle gälla. Det är väl riktigt att även enligt den nya grundlagen utrikespolitiken är en regeringens styrelsefunktion och att därför regeringen företräder Sverige i förhållande till andra stater vid ingående av internationella överenskommelser. Men i en parlamentarisk demokrati kan ju inte regeringen arbeta utan nära kontakt med riksdagen. I vissa fall kan det föreligga svårigheter att finna de rätta rutinerna för sam-

arbetet – och den frågan har något berörts av herrar Jonnergård och Lindahl i Hamburgsund – och nog bör man väl ändå erkänna att sådana svårigheter finns i det här speciella fallet. Det är därför oförsynt att mästra och karikera som herr Hernelius gjorde i utrikesdebatten i förra veckan och som han väl delvis gör även nu. Jag tror att utrikesutskottets uttalande från 1973, där det lämnades rekommendationer om hur man skall förfara för att få till stånd ett rimligt samarbete mellan regering och riksdag i dessa frågor, var ganska klokt upplagt.

När nu denna informationsfråga har kommit upp på nytt och herr Hernelius viftar med den papperslapp som skulle ha förelagts utrikesutskottet, tycker jag att det är riktigt att mot hans uttalande ställa två yttranden i förra onsdagens debatt av två respekterade ledamöter av utrikesutskottet, vilkas inlägg brukar vara väl underbyggda. Vi har ju i konstitutionsutskottet enbart haft herr Hernelius som rapportör när det gällt vad som hänt i utrikesutskottet. Dessa uttalanden står i viss kontrast till de interiörer från utrikesutskottet som herr Hernelius lämnat i konstitutionsutskottet. Jag blev själv glad över att denna mera nyanserade skildring lämnades, och jag vill gärna upprepa vad utskottets ordförande Arne Geijer i Stockholm och ledamoten av utskottet och av SIDA:s styrelse Anna Lisa Lewén-Eliasson då sade.

Låt mig först citera Arne Geijer, som påpekade följande:

”Innan avtalet med Nordvietnam upprättades hade emellertid SIDA en stor föredragning inför utskottet. Det var för ungefär ett år sedan, våren 1974. Om jag minns rätt deltog herr Hernelius i den föredragningen. Avtalet med Nordvietnam om uppförande av detta pappersbruk skrevs i augusti 1974. Nog har alltså utskottets ledamöter haft tillfälle att få informationer.”

Detta innebär ju att informationen inte skall bedömas bara med utgångspunkt i det där papperet med de otillräckliga uppgifterna som herr Hernelius talade om. Man måste ha klart för sig att utrikesutskottets ledamöter har möjlighet att ställa frågor i samband med en sådan föredragning och alltså delvis kan ha sig själva att skylla, om de gör föredragningen meningslös. De har möjligheter att skaffa sig grundliga informationer, och det är deras plikt att göra detta med tanke på de kontakter som de sedan kan ha med resp. riksdagsgrupper.

Vidare skulle jag vilja citera vad Anna Lisa Lewén-Eliasson yttrade vid samma tillfälle. Hon gav också en skildring av vad som har förekommit och sade så här: ”Det system man vill introducera, med restriktioner vad gäller biståndsutfästelser inom givna fullmakter och begränsningar att utnyttja länderramar för avtal om nya insatser, betyder svårigheter vid utvecklingen av långsiktiga samarbetsprogram som visat sig ändamålsenliga och som bl. a. har det viktiga syftet att möjliggöra för mottagarlandets regering att avgöra hur de resurser vi utfäster bäst skall komma till nytta och bäst passa in i landets egen planering.

Den diskussion som i dag har utvecklats kring dessa frågor är i många avseenden märklig. Jag har ett intryck av att man nog inte så

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

litet söker vilseföra riksdagen och allmänheten beträffande vad det egentligen är frågan om. Det sker ju ändå ett samråd mellan regeringen och riksdagen i dessa svåra frågor. Det är förvisso inte lätt att hitta någon metod där man ger riksdagen möjlighet att bli informerad i sådana här i och för sig viktiga utrikespolitiska frågor och samtidigt göra det så att det inte blir stötande eller svårt med hänsyn till samarbetet med dessa länder. Men det sker som sagt en sådan information."

Detta innebär att det finns en tydlig ambition hos regeringen att informera i dessa frågor som ändå är värd något större uppskattning än den herr Hernelius här tidigare har visat. Jag har ett intryck av att den konstitutionella kappan som herr Hernelius sveper in sig i kan dölja en och annan politisk värdering som inte har så mycket med dechargegranskningen att göra.

Jag anser alltså att regeringens förfarande har varit riktigt och att anmärkningen mot biståndsminister Gertrud Sigurdsen i detta avseende inte är grundad.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag vill återvända ett litet slag till katastrofbiståndsbeslutet av den 12 december 1974. Jag noterade att herr Svensson i Eskilstuna instämmer med oss i att detta riksdagens beslut måste tolkas så, att snabbhandling är av nöden; jag vill minnas att orden föll ungefär på det sättet. Detta är ju glädjande, men herr Svensson menar att den senare handläggningen hos regeringen inte har fått någon uppskovseffekt, eftersom SIDA redan var informerad och följde debatten. Därom vet vi väl ingenting, herr Svensson. Man kan nog utgå ifrån att om regeringen hade tagit första bästa chans att besluta i anslagsfrågan hade det påverkat hela proceduren. Jag är övertygad om att det då inte hade behövt gå fem veckor för att man skulle ta kontakt med mottagarländerna och ordna med leveranser. Det har mycket stor betydelse, tror jag, hur man handlägger i högsta instans. Hade det varit en katastrof på närmare håll, i något skandinaviskt land, så hade man inte väntat i nästan tre veckor med att konfirmera det beslut som riksdagen fattat. Sådan herre, sådan dräng; det är ett psykologiskt samband mellan beslut och handling i olika instanser.

I en skrivelse från regeringen till SIDA den 30 december står att riksdagen har beslutat "om skyndsamma katastrofinsatser till ett värde av 100 milj. kr.". Det måste på något sätt kännas besvärande att skriva så när man själv har tagit tre veckor på sig. Jag tycker inte att vi skall låta detta passera obemärkt. Det gäller hela svenska folket, och det gäller också de länder som vi skulle hjälpa. Detta kan ge anledning också till missförstånd.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Först bara några ord till herr Jonnergård. Det var faktiskt inte så att riksdagen avslög det uttalande som han återopade; det bifölls

av riksdagen. Det gällde ländervalet i samband med att ett land så att säga kom på fötter. Det var ett annat uttalande som riksdagen avslog, nämligen om fullmaktstorlekarna. I båda fallen användes lottning. Men detta är en detalj.

Sedan har jag lyssnat till herr Svensson i Eskilstuna, och jag har då bara erinrat mig den gamla satsen: Argumenteringen svag, hög rösten! Jag har verkligen ansträngt mig att finna en röd tråd i herr Svenssons anförande, men jag har inte funnit någon. Bara en slutsats har jag funnit, och den visste jag på förhand – att det inte fanns någon anledning till anmärkning mot regeringen. I övrigt är det en ålakista, skulle jag vilja säga, av missuppfattningar och underliga uttalanden att plocka i, om man skall analysera herr Svenssons anförande. Jag tror inte att jag vågar mig på försöket annat än på några punkter.

Herr Svensson säger t. ex. att det är olämpligt att använda grundlagen som slagträ i ett ärende som har stöd hos hela svenska folket. Vad vet herr Svensson om det? Vem upplyser honom i Eskilstuna om vad svenska folket tycker i den här frågan? Det vet han inte det minsta om. Den övriga delen av resonemanget är ännu värre. När skall grundlagen inte användas om inte när det gäller prövning av sådana här frågor? Menar herr Svensson att om det finns stöd av svenska folket, enligt hans uppfattning, då kan man gå förbi grundlagen? Det är svårt att finna något vettigt i det resonemanget.

Herr Svensson hyllar mig sedan personligen – och jag tackar för det – för mina insatser i grundlagsarbetet. Men strax efteråt säger han att jag tycks leva kvar i tron på Montesquieus maktfördelningslära. Det måste vara en dålig grundlagsstiftare som tror att Montesquieu gäller i dag i Sverige, efter grundlagens antagande. Det stämmer inte heller särskilt bra.

Riksdagen har avgörande inflytande på projektens inriktning och utformning, säger herr Svensson, och det visar hans uppenbara okunnighet i frågan – jag är ledsn att säga det. Han hinner knappast påstå detta förrän han konstaterar att inget biståndsavtal har underställts riksdagen. Var finns då det avgörande inflytandet? Jo, det finns i det papper som, herr Svensson, inte bara gäller Nordvietnam utan faktiskt alla mottagarländer. Här föreligger alltså en ny missuppfattning. Det är det papper som ligger till grund när riksdagen anslår pengar och med stöd av vilket regeringen, när det är överlämnat till utskottet under några timmar, känner sig ha anledning att ingå bindande avtal för riksdagens och svenska folkets räkning. Det är riksdagens avgörande inflytande på projektens inriktning och utformning! Om herr Svensson i Eskilstuna menar att riksdagen har avgörande inflytande på vilka mottagarländer som skall finnas, på storleken av det bilaterala och multilaterala biståndet, på storleken totalt, då har han helt rätt. Men med projektens utformning och inriktning har riksdagen inte mycket att skaffa. Det förekommer knappast någon debatt i utskotten om olika projekt och deras inriktning – det hänvisas med förtroende till SIDA och biståndsorganen. Det kan komma

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

upp principer – t. ex. missionens ställning och hur man skall ställa sig till befrielseströrelser – men det är något helt annat än projektets inriktning och utformning.

Herr Svensson säger också att man skall se framåt. Han hävdar att jag i förra veckan sagt att man skall se framåt men att jag i dag säger att man skall se tillbaka, och han fann det inte konsekvent när jag åberopade vad fru Sigurdsen hade sagt i förra veckan. Ja, det var ju faktiskt förfluten tid i alla fall, men det var inte det herr Svensson menade, utan han menade naturligtvis att det fanns ingen anledning att gräva i vad fru Sigurdsen sagt. Men det fanns det visst, för debatten rörde just det förflutna – den rörde grundlagsenligheten i vad som har skett beträffande projektet i Nordvietnam.

Och därmed är vi tillbaka till vad som faktiskt är huvudfrågan. Först och främst skulle jag vilja fråga både herr Svensson och andra inom utskottsmajoriteten: Anser ni att regeringens åtagande i samband med avtalet stod i god överensstämmelse med då gällande grundlag? Anser ni det, så menar ni också att ett riksdagsbeslut går över grundlagen, och det är en ny statsrättsteori. Det är då inte möjligt att åberopa något mystiskt stöd från svenska folket i sammanhanget eller att säga att några vill sätta sig på bakhasorna för att hindra beslutets genomförande. Då får man nog precisera sig närmare.

Jag måste också konkret till herr Svensson ställa frågan: Vad fanns det för skäl för regeringen att icke gå till riksdagen med detta avtal? Var man så rädd för att riksdagen skulle förkasta det? Det fanns det absolut ingen anledning till – det kan jag försäkra herr Svensson. Men det hade varit god sed att gå till riksdagen när det gäller ett belopp på 770 miljoner.

Varför väntade man inte och gick till riksdagen? Sanningen är väl att där förelåg en politisk bundenhet. Man ville ha avtalet fort igenom, och då brydde man sig inte om att iaktta de regler som skall gälla. Varför gick regeringen inte i sitt eget intresse eljest till riksdagen för att få ett godkännande av detta principiellt nya och betydelsefulla projekt, få ett medgivande till dessa stora anslag för fem år framåt? Vad hindrade regeringen att göra det?

Tidsförlusten från det att man tecknade avtalet till definitivt godkännande – från augusti till oktober – hade ju varit ringa i förhållande till den tid som redan förflutit.

Det är ytterst egendomligt att regeringen inte i sitt eget intresse gick till riksdagen. Då hade den ju också kunnat glädja sig åt att ha iakttagit grundlagen på ett helt annat sätt än nu, när den faktiskt har råkat ut för denna debatt, vilket kunde ha undvikits med litet god vilja och litet hänsyn till författningen.

Herr JONNERGÅRD (c):

Herr talman! Får jag först till herr Hernelius säga att det var just fullmaktsstorleken jag diskuterade, och på den punkten föll ändringsförslaget

från utrikesutskottet förra veckan, om jag minns rätt. Ländervalet har jag inte diskuterat från konstitutionella utgångspunkter – jag har inte funnit någon anledning till det.

Sedan försökte jag, herr talman, försiktigt få herr Svensson i Eskilstuna att medge att informationen om skogsprojektet i Nordvietnam nog ändå inte varit helt tillfredsställande. Men herr Svensson i Eskilstuna är också försiktig, så han sade ingenting.

I den utskottsskrivning som herr Svensson och jag båda står för tillsammans med så många andra heter det: "Utskottet vill tillägga att be- träffande biståndsprojekt av omfattande storleksordning bör riksdagen få så ingående informationer som möjligt."

Jag tycker inte man kan säga att det har varit så i detta fall. Riksdagen har fått ungefär elva rader information om året från regeringen. Det tar ca en minut att läsa elva rader, och riksdagen har alltså fått en minuts information om året. Jag vet att herr Svensson i Eskilstuna vill vara en bra försvarsadvokat för regeringen, och jag skall gärna betyga att han är det. Men jag är också övertygad om, att när herr Svensson går in i sin kammare och granskar sitt djupaste inre, så skall han bli ense med mig om att informationen ändå inte har varit tillfredsställande i detta fall.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att ta tillbaka något av vad som har skrivits i konstitutionsutskottets betänkande om betydelsen av att lämna god information. Orsaken till att jag uppehöll mig vid denna fråga litet utförligare var att jag tyckte att herr Hernelius karikerade läget en aning när han talade om informationen och viftade med den här lappen och ansåg att detta var karakteristiskt för regeringens ambitioner att informera. Jag vill här påpeka att det har förekommit en föredragning – vilket också vitsordades av herr Hernelius under debatten med Arne Geijer i onsdags – och då hade det naturligtvis varit möjligt för herr Hernelius och andra i utskottet att skaffa sig ytterligare informationer.

Sedan talade herr Hernelius också om mitt framträdande här och karikerade det på samma sätt som han gjorde med biståndsminister Sigurdsens framträdande förra gången. Det tycker jag nog är någonting som herr Hernelius kunde syssla med som ledarskribent. Här i riksdagen bör vi diskutera själva sakfrågorna. Och vad jag här uttalade var att regeringen ju har erhållit riksdagens bemyndigande att göra bilaterala biståndsutfästelser för viss tid och inom en viss ram. Som motiv för det planeringssystemet har angivits en frihet för avtalsparterna att planera samarbetets innehåll flera år framåt. Och detta har godtagits av riksdagen. Det är också en regel som har följts när det gäller ett stort antal biståndsavtal. Man har utnyttjat detta bemyndigande. Att riksdagen har haft möjligheter att ta ställning till ramarna för biståndet är självklart, och riksdagen har också via utrikesutskottet haft möjligheter att skaffa

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

sig informationer och anlägga synpunkter på fördelningen.

Vad sedan gäller det speciella projektet i Nordvietnam sade jag – det är alldeles riktigt att jag framhöll det, och det gjorde sig herr Hernelius lustig över – att det hade stöd av hela svenska folket. Ja, jag tror verkligen att jag kan understryka det – inte med hänvisning till något slags Gallup eller liknande utan med stöd av riksdagens beslut och uttalanden i dessa frågor. Herr Hernelius har ju själv förordat förändringar i biståndsavtalet. Det har moderaterna gjort i olika reservationer i utskottet. Men de reservationerna har avslagits av riksdagen. Detsamma gäller om en rad andra reservationer i biståndsfrågor. Jag är alldeles säker på, att om riksdagen hade fattat ett annat beslut om biståndsutfästelserna i onsdags vid behandlingen av utrikesutskottets betänkande, så hade regeringen tvingats att följa det beslutet, och konstitutionsutskottet hade fått se till att det beslutet blev följt. Här finns alltså en procedurordning som tillgodoser våra krav i en parlamentarisk demokrati.

Herr Hernelius svarade inte på mitt påstående att det har skett en utveckling av praxis vid sidan av gällande grundlag och att den nya grundlagen innebar något av en kodifiering av denna praxis. Jag tyckte inte att herr Hernelius i sin kritik mot mig tog hänsyn till mitt påstående, att handläggningen hade stöd av praxis som utvecklats vid sidan av grundlagen.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag skall ta upp herr Svenssons senaste påstående omedelbart. Jag behövde så mycket mindre instämna i herr Svenssons konstaterande av praxis och trenden som jag själv har påpekat detta i betänkandet och i motionen. Däremot kan herr Svensson icke finna stöd i praxis för att belopp av denna storleksordning undandras riksdagens bedömande. Att – såsom riksdagen nu senast gjort efter lottdragning – besluta att 7 miljarder skall ställas till regeringens disposition under en femårsperiod utan riksdagens hörande finns det inget stöd för i någon praxis, och det finns inget stöd för detta någon annanstans heller. Det är riksdagens eget beslut – med eller vid sidan av grundlagen lämnar jag öppet.

När det gäller informationen till utrikesutskottet och det sammanträde som ägde rum på SIDA vill jag säga till herr Svensson att jag har vitsordat detta sammanträde. Det var ett minnesrikt sammanträde, herr Svensson. Vi som var med om det glömmet det nog inte. Det finns åtminstone ytterligare en i kammaren som var med och som kan bekräfta hur delade meningarna om projektet var även på SIDA-håll. Jag skall inte återge enskilda yttranden och påståenden under överläggningen. Den information vi fick i utrikesutskottet om projektet kom långt innan detta kommit till ett avgörande skede. Det var en information som väl inte direkt fick entusiasmen att svalla bland medlemmarna av utskottet. Men sedan har riksdagen inte behandlat frågan, för när utrikesutskottet nästa gång sammanträdde för behandlande av biståndsfrågor var avtalet underteck-

nat, icke för 500 miljoner som tidigare antyddes utan för 770 miljoner.

Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag vill bara konstatera att herr Svensson klagade över att jag karikerade icke bara honom utan även statsrådet Sigurdsen. Han sade att karikera kunde jag göra som ledarskribent, men som riksdagsman borde jag vara saklig. Innebär det alltså att en ledarskribent ägnar sig åt karikatyrer, en riksdagsman är saklig? Herr Svensson förenar, såvitt jag vet, båda rollerna.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Den information som lämnades i utrikesutskottet får väl ett betydligt större intresse efter vad herr Hernelius nu meddelade. Den gav tydligen möjligheter till en ingående diskussion i dessa frågor, och då också möjligheter till olika initiativ från utrikesutskottets sida. Något annat vore väl egendomligt. Det hade väl då funnits möjligheter för herr Hernelius, om informationen var otillfredsställande, att påfordra ytterligare sammanträden och ytterligare information.

Jag vill gärna understryka vad herr Hernelius i en stund av öppenhet ändå framhöll i utrikesdebatten, då han erkände att det inte är lätt att ordna informationen i dessa frågor. Han sade att man bör kunna diskutera igenom den proceduren för att nå fram till en så god lösning som möjligt av informationsproblemen. Jag tror att herr Hernelius bör välja den metoden i stället för att karikera informationsinsatserna – det fanns ju ändå en stor majoritet inom riksdagen för den nuvarande planeringen av biståndsinsatserna och i anslutning därtill det informationsförfarande som tillämpas, där utrikesutskottet givetvis har en stor och betydelsefull roll.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det är dock så att riksdagen har satts på understol här. Riksdagen har inte fått andra informationer än dem som herr Jonnergård här pekade på, nämligen de knapphändiga raderna. Utrikesutskottet har därjämte haft den oskattbara förmånen att under någon timmes tid få höra hur SIDA:s chefstjänstemän såg på projektet. Men i och med att utrikesutskottet förra året avslutade handläggningen av detta ärende – som då var föremål för *anmälan* från regeringens sida som icke begärde något bemyndigande eller beslut – var utskottets roll utspelad i fråga om biståndsverksamhet till Nordvietnam. Sedan kom bara genom telegrafcn meddelandet om att avtalet på regeringens vägnar var slutet i Hanoi av statssekreterare Klackenbergs. Borta var riksdagen, borta var utskottet.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Men ingen har i dag eller tidigare vid sakbehandlingen ifrågasatt att man skulle slopa detta projekt eller detta avtal. Herr Hernelius har verkat för förändringar i det här avtalet men har inte velat gå så långt som till att vilja slopa det. Det tyder väl ändå på att planeringen av hjälpen till mottagarländerna och deras möjligheter att behandla dessa frågor har främjats genom den ordning som här har tillämpats.

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande den
svenska bistånds-
verksamheten*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Statsministerns
skriftväxling med
utländsk regerings-
chef*

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det är faktiskt så, herr Svensson, att det i motionen från moderat håll i år står att vi med hänsyn till det ingångna avtalet känner oss förpliktade att följa detsamma. Därför har moderaterna förra veckan röstat för 210 milj. kr. till projektet i Nordvietnam. Det är orsaken; vi känner oss skyldiga att uppfylla de förpliktelser i avtalet som regeringen nu har låtit teckna för oss utan riksdagens hörande. Vi har i år endast kunnat yrka på förhandlingar om sådan ändring av avtalet, att de nya prisstegringar som kan tillkomma i varje fall icke skall drabba Sverige. Det är en ganska modest hemställan, som vi gjordé i det sammanhanget.

Vad diskussionen i dag rör är frågan, om riksdagen inte borde ha underställts projektet och avtalet som sådant med tanke på det stora belopp det rör sig om, med tanke på de principiella nyheterna och med tanke på vikten av att grundlagen följs – den grundlag som då gällde.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Vissa frågor rörande den svenska biståndsverksamheten anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Punkten 5 i utskottsbetänkandet, Statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef, avser det brev som den förra svenske Chileambassadören Harald Edelstam vid ett besök hos Cubas premiärminister Fidel Castro överlämnade från statsminister Olof Palme.

Här rör det sig om ett både svårt och väsentligt ärende. Frågan är svår därför att utskottet inte har haft tillgång till brevet i fråga utan endast fått bekräftelse på att ett brev existerar. Den är väsentlig eftersom riksdagens bedömning av ärendet, den som vi skall göra här i dag, torde bli styrande för den framtida förtroliga informationen i utrikesnämnden.

Ingen i konstitutionsutskottet kräver att få se brevet, det är självklart. Men vi reserverar förvånar oss över att brevet i fråga, när dess existens nu är känd, inte har delgivits utrikesnämndens ledamöter. Statsrådsberedningen och utskottsmajoriteten gör gällande att skrifterna i fråga – det rör sig alltså om flera – skall betraktas som privata meddelanden och inte som allmänna handlingar. Det skulle alltså vara skälet till att de inte har diarieförts och inte ansetts lämpliga att delges utrikesnämnden.

Av statsminister Palmes brev till Gösta Bohman den 20 februari 1974 framgår emellertid att skrivelsen från statsministern till premiärminister Castro inte var ett privatbrev. Statsministern använder där uttrycket "personliga skrivelser" och förklarar att han skrivit flera sådana brev som framför allt har berört bilaterala frågor. Bilaterala frågor är otvivelaktigt frågor av hög dignitet, och just därför kan de inte vara en privatsak regeringschefer emellan. Det är möjligt att premiärminister Castro ser saken så, men den svenska konstitutionen lär inte kännas vid en sådan

bedömning. Här hjälper det nog inte att hänvisa till internationell praxis. Sverige måste ha rätt att forma sin egen praxis efter vad det demokratiska svenska statsskicket bjuder.

Om nu brevet gällde bilaterala frågor – man får lätt den uppfattningen – blir detta speciellt intressant, då vi ju ganska nyligen här i kammaren – senast för bara några minuter sedan – diskuterat u-hjälpen, fullmakt för regeringen och stödet till Cuba. Jag är medveten om att det är lönlöst att ställa frågan men jag gör det trots allt: Vad är det för speciella saker på gång just mellan Sverige och Cuba? Det borde alltså ha skett en redovisning till utrikesnämnden, när nu en sådan begärdes.

Informationen stannar ju inom den slutna krets som utrikesnämnden är. Jag vill understryka betydelsen av öppenhet och förtroende mellan regering och utrikesnämnd. Den är lika självklar vilken kulör regeringen än må ha. Här gäller det nämligen att bevara den massiva enighet och uppslutning som vi har i vårt land kring den svenska utrikespolitiken. Den uppslutningen bygger på förtroende och förtrolighet i den rådpåläggningsdelegation som utrikesnämnden utgör. Den bevaras bäst genom god intern information.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen D under punkten 5.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag kan fatta mig ganska kort i detta ärende efter herr Nordins inlägg. Möjligen vill jag tillägga några punkter.

Ett brev av denna karaktär måste enligt god ordning diarieföras. Hur skall det vara möjligt för ett land att bedriva utrikespolitik om skrivelser i ämbetet mellan ett lands statsminister och ett annat lands verkliga ledare inte på något sätt noteras annat än möjligen i endera partens fickalmanacka eller något sådant? Brevväxling av denna karaktär måste vara öppen till sin existens, dvs. diarieföras, inte minst med tanke på eventuella efterträdare i ämbetet, med tanke på historien, med tanke på kommande utredningar i närliggande ämnen osv. Och när statsministern åberopar internationell praxis är detta såvitt jag förstår inte riktigt, eftersom till internationell praxis i detta sammanhang torde höra att man är mycket noggrann med skrivelser av denna art både i Västerlandet och i Österlandet – ingen är noggrannare med formerna i diplomatiska ting än t. ex. Sovjetunionen.

Två brister har alltså uppdagats genom detta ärende. Den ena bristen är att diarieföring inte har ägt rum, vilket skall ske. Det finns inga privatbrev mellan statschefer och statsministrar annat än i alldeles exceptionella fall. Det är offentlig korrespondens i den mån den inte faller under hemligstämpeln, och det kan den självfallet göra även om den diarieföres. Det finns ingenting som säger att det är fråga om offentlig handling därför att den diarieföres – det finns hemliga diaries.

Den andra bristen jag vill påtala är att utrikesnämnden inte fått del av denna skriftväxling. Det är angeläget att utrikesnämnden får del av

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Statsministerns
skriftväxling med
utländsk regerings-
chef*

sådan här korrespondens. Den principen har faktiskt regeringen alltid tillämpat, vilken regering det än har varit. Det har ju inte funnits så många regeringar att välja på – i varje fall inte i fråga om partifärg. Den regeln tillämpades under hela kriget t. ex., att om utrikesnämnden begärde att få veta något så fick den också veta det. Jag vet inte vad det kan vara för speciella ting mellan Sverige och Cuba som kan göra att i detta fall utrikesnämndens ledamöter icke skulle få insyn i breven. Det kanske finns någonting – vad vet jag!

Att ärendet kommit upp här i dag är nog ganska nyttigt. Det har funnits en tendens, som vi märkte redan vid förra årets dechargedebatt, hos några ledamöter av regeringen att betrakta vissa brev som privata, som undandragna insyn trots att de rörde angelägenheter som föll direkt under vederbörande departement. Den tendensen får icke godtas av riksdag eller konstitutionsutskott. Den skulle reducera vår öppenhet när det gäller allmänna handlingar. Likaså måste vi hålla på att utrikesnämnden, som är riksdagens rådgivande organ i förhållande till regeringen, får den insyn den begär. Jag tror därför att det avgörande som senare kommer att äga rum här i kväll, vid en sen timme uppenbarligen, herr talman, blir av viss principiell betydelse.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Efter de två föregående inläggen kan jag fatta mig kort.

Det är bara att konstatera, som herr Hernelius sade, att det här är inte fråga om några privatbrev som växlats mellan två regeringschefer. När utskottsmajoriteten i betänkandet redogör för vilka principer som skall gälla för att en handling skall diarieföras och kommer fram till undantagen skriver man: "Avser handlingen däremot mottagarens rent personliga angelägenheter ---", då skall den inte behöva diarieföras. Det torde vara väldigt svårt att från socialdemokratiskt håll kunna hävda att detta var brev som rörde sig om rent personliga angelägenheter. Den riktiga tolkningen är nog att det var brev från en regeringschef till en annan om sådana frågor som de kan ha att avhandla. Och sådana brev skall helt enkelt diarieföras. Om det sedan skall vara ett öppet register, om handlingen skall offentliggöras eller hemlighållas är en helt annan sak. Det är helt andra bedömningar som ligger bakom det. Vi har inte krävt att skriftväxlingen skall offentliggöras – endast att den skall diarieföras. Det är en grundläggande princip.

Här har statsministern på ett mycket tydligt sätt brustit och det finns såvitt jag kan förstå, inget annat att göra i det här fallet än att bifalla reservationen D.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Det finns i princip inga skiljaktiga meningar mellan utskottsmajoriteten och reservanterna om diarieföring när meddelanden eller skrivelser avhandlar frågor som sammanhänger med mottagarens eller avsändarens ämbets- eller tjänstefunktioner. Det har också uttalats

i utskottsbetänkandet och av riksdagen 1974.

Redan 1969 uppdrogs vissa allmänna riktlinjer av statsrådsberedningen, och några invändningar har inte riktats mot dessa. Där utgår man från att det finns handlingar som inte nödvändigtvis behöver diarieföras. Så är fallet om handlingen är att anse som privat.

Vad som finns anfört om de allmänna riktlinjerna, som statsrådsberedningen har utfärdat, är vi väl i konstitutionsutskottet på det klara med. En handling som är ställd till ett statsråd eller en tjänsteman personligen medför inte i och för sig att handlingen skall anses som ett privat meddelande, och om den är att anse som allmän handling skall den omgående överlämnas för registrering till registrator eller den som annars svarar för diarieföringen. – Nu återger jag bara helt kort.

Handling som avser mottagarens rent personliga angelägenheter däremot eller som ställts till honom i hans egenskap av medlem av politiskt parti, enskild organisation eller motsvarande är inte att hänföra till allmän handling och skall alltså inte diarieföras. Givetvis är det den som står som mottagare av ett brev som ytterst har att ta ställning till om ett brev – eller det svar som föranletts av detta brev – skall diarieföras eller inte.

Eftersom statsrådsberedningen – statsministerns eget kansli – är det organ som utfärdat riktlinjerna, så är det för mig självklart att statsministern i det här såväl som i alla andra liknande fall gör bedömningen utifrån de riktlinjerna.

I det här fallet har bedömningen blivit den att vare sig de mottagna eller avsända breven haft sådant innehåll att de hade bort diarieföras.

Den omständigheten att mottagaren eller avsändaren av ett brev är statschef, som i det här fallet, berättigar naturligtvis inte till slutsatsen att brevet rör sådant som automatiskt bör föranleda diarieföring enligt de angivna riktlinjerna. Reservanternas ståndpunkt och det som sagts här i anslutning till ärendet innebär – enligt min uppfattning – att det knappast skulle finnas utrymme alls för en privat sektor av statsministerns post. Det skulle innebära en betydande begränsning i förhållande till de riktlinjer som riksdagen – och f. ö. inte heller JO – tidigare haft något att invända emot.

Vi har naturligtvis också att i någon mån se det ur avsändarens resp. mottagarens i det främmande landet synpunkter, även om det inte kan vara helt avgörande vid bedömningen.

Någon motsvarighet till den svenska tryckfrihetslagstiftningen torde inte finnas i något annat land, och jag och den övriga utskottsmajoriteten slår naturligtvis vakt om vår lagstiftning. Jag tror emellertid att svårigheter skulle kunna uppstå i det internationella umgänget på högsta nivå om en utländsk statschefs eller annan ledande politikers kontakter med t. ex. statsministern alltid skulle ges den offentlighet som redan diarieföring innebär.

Utän att veta brevet innehåll utgår jag ifrån att statsministerns bedömning skett enligt riktlinjerna och att brevet inte innehållit sådana

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Statsministerns
skriftväxling med
utländsk regerings-
chef*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Statsministerns
skriftväxling med
utländsk regerings-
chef*

utfästelser om vilka en eventuell framtida regering behöver en dokumentation – som reservanterna talar om.

I frågan om utrikesnämndens ledamöters rätt att få ta del av handlingar säger reservanterna att denna rättighet måste ges en vidsträckt innebörd och att så har skett i praxis. Jag är övertygad om att någon ändring i dessa avseenden inte skett eller kommer att ske i framtiden, och att det förtroende som herr Nordin talade om kan fortsätta även i framtiden.

Grundlagen säger ju att regeringen i alla utrikes ärenden av större vikt före avgörandet skall överlägga med nämnden om det är möjligt, och så sker väl också nu.

Vad gäller t. ex. informationen till utrikesnämnden om innehållet i den aktuella brevväxlingen vill jag citera vad utskottet uttalar, "att någon ovillkorlig rätt för utrikesnämndens ledamöter att få ta del av handlingar av berörd karaktär – om dessa inte skulle vara att betrakta som privata meddelanden – inte torde föreligga." Och vidare "Utskottet har vid sin granskning inte funnit anledning att göra något ytterligare uttalande med anledning av den bedömning som skett från statsministerns sida beträffande brevväxlingens karaktär."

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Låt mig få framföra min uppskattning till fru Thunvall för att hon har kommenterat reservationen på ett seriöst sätt. Utskottets värderade ordförande betraktade ju den i sitt inledande anförande närmast som en krumelur i kanten.

Men låt mig sedan gå över till vad fru Thunvall hade att säga till utskottsmajoritetens försvar. Hon förklarade att privata brev är sådana som rör mottagarens rent personliga angelägenheter. Fidel Castro, som är mottagaren i detta fall, skulle alltså uppleva brev om bilaterala frågor som rent personliga angelägenheter. Ja, det är mycket möjligt att Cubas premiärminister ser saken på det sättet. Men jag upprepar vad jag sade tidigare, att så ser vi nog inte saken här i Sverige. Det är inte bara fråga om vem som är mottagaren, utan det är också fråga om var skrivelsen upprättades. Det i sin tur bestämmer huruvida skrivelsen är en allmän handling eller om den är av privat karaktär. Jag gissar väl inte alltför fel om jag säger att den nog har upprättats i kanslihuset.

Jag vill inte alls påstå att det inte skall få finnas en privat sektor också för statsministern när han inte är i tjänst. Men är han det och gäller det så viktiga frågor som våra förbindelser med andra makter, vare sig de är av ekonomisk eller politisk natur, så måste man säga att detta inte är någon privat sektor.

Det här är en informationsfråga. Fru Thunvall ställde i utsikt att informationen inte skulle bli sämre i fortsättningen än vad den nu är. Ja, tack för det då. Det är speciellt betydelsefullt eftersom vi ju har gett regeringen ganska vidsträckta fullmakter just när det gäller biståndsavtal och dylika ting. För framtiden tror jag att det är nödvändigt att utrikesnämndens trånga krets får bli mottagare av en så fullgod information som möjligt om dessa ting.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Statsministerns
skriftväxling med
utländsk regerings-
chef*

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Fru Thunvall försökte göra gällande att det här nog inte var ett brev till statsministern när han var i tjänst utan att det kunde vara ett brev av rent personlig karaktär. Jag vet inte vad det då skulle vara – om Fidel Castro önskade Olof Palme gott nytt år eller så. Jag har litet svårt att tro att det behövs en lång skriftväxling för det.

Det är nog inte heller särskilt lätt att göra gällande att det var ett brev till statsministern i hans egenskap av partiordförande. Däremot torde det vara ganska klart att det var ett brev till statsministern i hans egenskap av statsminister. Han har själv uttalat sig i frågan om bilaterala angelägenheter med Cuba. Att det i det här fallet skulle vara fråga om någonting annat än ett tjänstebrev sett ur statsministerns synpunkt har jag svårt att acceptera. Är det fråga om tjänsteangelägenheter skall brevet diarieföras, det är helt klart. Om det skall vara ett hemligt eller ett öppet diarium är en annan sak som jag inte kan ta ställning till här. Vi har dock en lagstiftning att följa, fru Thunvall. Även om jag förstår att en herre som Fidel Castro gärna vill hålla innehållet i ett brev till Olof Palme hemligt så kan inte vi för den skull frångå våra regler.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Den irritation, som enligt statsministerns vapendragare kan uppstå i kontakterna mellan Sverige och Cuba om brevet offentliggörs, ligger väl utanför dagens diskussion. Det är inte tal om att offentliggöra brevet, utan i första hand fråga om att diarieföra det. Jag tror inte att Fidel Castro blir det minsta irriterad om han får reda på att det brev han skrivit till Olof Palme i Sverige diarieförts i ett hemligt diarium. Jag tror inte alls att det påverkar hans sinness tillstånd. Det är helt enkelt en ordningsåtgärd och ingenting annat. Enligt internationell praxis diarieförs brev som rör tjänsten.

Eftersom vi nalkas middagstimmen, skulle jag vilja avsluta med en liten anekdot från Uppsala. En man förklarade: "Jag dricker brännvin, bara när jag äter ölsupa." Det var hans första tes. Den andra tesen löd: "All mat är ölsupa." Om jag nu vänder på fru Thunvalls beskrivning, skulle resultatet bli ungefär följande: Alla brev skall diarieföras som inte är personliga. Har ett brev inte diarieförts är det personligt.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Herr Lindahl i Hamburgsund framhåller att alla brev som kommer till statsministern skall diarieföras. Men det finns inte utsagt i några av de riktlinjer vilka man har att följa. Det skulle i så fall vara en skärpning, som vi inför här i dag och som helt skulle utestänga statsministern från att över huvud taget ha personliga kontakter.

I mitt anförande betonade jag att det kan finnas vissa hänsyn att ta till den utländske mottagaren eller avsändaren. Men jag framhöll också att detta inte är det helt avgörande vid bedömningen.

I debatten har man försökt göra gällande att statsministern skulle ha

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Statsministerns
skriftväxling med
utländsk regerings-
chef*

handlat fel och att han inte har en möjlighet att bedöma huruvida brev som han får skall diarieföras. Det är märkligt att man kan påstå något sådant, när dessa riktlinjer ändå finns inom statsministerns eget kansli och inom statsrådsberedningen. Det är givet att statsministern följer dessa principer.

Man har hela tiden velat göra gällande att det måste stå någonting hemligt och anmärkningsvärt i detta brev, eftersom det inte är diariefört. Jag vet inte mer om brevets innehåll än herrarna, men jag har förtroende för statsministern. Sedan må herr Hernelius mena att vi socialdemokrater har det i alla händelser. Men i detta speciella fall, där statsministern även har sin egen statsrådsberednings riktlinjer att falla tillbaka på, litar jag på att statsministern har bedömt saken på ett från principiella synpunkter riktigt sätt. För den skull vill jag inte säga att den anekdot som herr Hernelius avslutade med behöver vara tillämplig.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Det är uppenbart att jag måste ta upp det ytterligare en tredje gång för att fru Thunvall skall förstå vad jag menar. När ett brev kommer till statsministern i hans egenskap av statsminister och har med hans tjänsteåligganden att göra, skall det diarieföras. Därmed är ju de rent privata breven undantagna, fru Thunvall.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 6 Anmälades och bordlades

Proposition

Nr 100 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1975/76, m. m. (kompletteringsproposition)

§ 7 Anmälades och bordlades

Redogörelse

Nr 11 Skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation med överlämnande av berättelse för rådets tjugotredje session

§ 8 Anmälades och bordlades

Motioner

Nr 2141 av herr *Boo m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:27 om ändring i vallagen (1972:620),
m. m.

Nr 2142 av herr *Boo m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:102 med förslag till rättelag m. m.

§ 9 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 28 april

Nr 60 av herr *Gustavsson* i Alvesta (c) till herr kommunikationsministern om den regionala busstrafiken i Kronobergs och Jönköpings län:

Chefen för trafikavdelningen inom SJ:s centralförvaltning har i brev till Växjö busslinjegrupp skrivit bl. a. följande: "I regeringens budgetproposition 1975:1 (bilaga 8) föreslaget utökad stöd till regional busstrafik har i dagarna bifallits av riksdagen. Med anledning härav och i anslutning till ota skrivelse 75-02-05 samma dnr, skall gälla att all återstående olönsam regional busstrafik, med undantag för sådan trafik i Tornedalen, skall slopas 75-08-01 eller snarast därefter dock senast 76-01-01. Vid bedömningen av den regionala trafikens lönsamhet skall hänsyn tas till de intäkter, som det förstärkta stödet till regional busstrafik kan beräknas ge. Berörda länsstyrelser och kommuner skall underrättas om planerade trafikförändringar."

Enligt min mening är det svårt att se att ett sådant ställningstagande skall kunna göras på grundval av riksdagens beslut angående stödet till regional busstrafik. Ett förverkligande av propåerna i brevet från chefen för trafikavdelningen får förödande konsekvenser för den regionala busstrafiken i Kronobergs och Jönköpings län. Den regionala busstrafiken i berörda område omfattar 13 linjer. Av dessa skulle 11 slopas om den aviserade nedläggningen verkställes. Det skulle innebära en katastrofal försämring av kollektivtrafiken i Kronobergs och Jönköpings län.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet det vara i överensstämmelse med riksdagens beslut angående stöd till regional busstrafik att 11 av 13 busslinjer i Kronobergs län läggs ner?
2. Är statsrådet beredd medverka till att de aviserade nedläggningarna av regional busstrafik i Kronobergs och Jönköpings län förhindras?

den 29 april

Nr 61 av herr *Granstedt* (c) till herr utrikesministern om möjlighet för riksdagspartierna att delta i förberedelsearbetet inför FN:s extra generalförsamling hösten 1975:

Det extra mötet med FN:s generalförsamling som kommer att sammanträda i september 1975 kan förväntas behandla frågor av mycket stor principiell räckvidd. Det är rimligt att anta att församlingens arbete

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975

*Anmälan av
interpellationer*

*Anmälan av
interpellationer*

kommer att gestalta sig som en fortsättning på arbetet att åstadkomma en ny världsekonomisk ordning, i vilken u-länderna kan få möjligheter att samarbeta med i-länderna utifrån mer rättvisa utgångspunkter. Sverige kan således som deltagarland få anledning att ta ställning till en lång rad betydelsefulla frågor gällande världshandeln, framtida valutasystem, de multinationella företagens roll, biståndsinsatser, resursfrågor etc. Om generalförsamlingens arbete leder till konkreta insatser, vilket man måste hoppas, så kan detta få långtgående betydelse för svensk politik på ett flertal områden.

Enligt uppgift har en interdepartemental arbetsgrupp tillsatts för att förbereda de svenska ståndpunkterna inför mötet och det svenska agerandet. Det måste dock vara angeläget att skapa en bred parlamentarisk förankring för detta arbete. I den svenska delegationen vid generalförsamlingen brukar ingå företrädare för olika riksdagspartier. Om dessa parlamentariska delegater skall kunna göra en meningsfull insats vid mötet är det nödvändigt att de också har deltagit i förberedelsearbetet. Den stora principiella betydelsen av de frågor som kan förväntas komma upp under mötet gör det också angeläget med en bred uppslutning bakom Sveriges ställningstagande och agerande. Också ur denna synpunkt är det absolut nödvändigt med ett parlamentariskt deltagande i förberedelsearbetet på ungefär det sätt som skedde exempelvis inför FN:s miljövärdskonferens i Stockholm.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr utrikesministern få ställa följande fråga:

På vad sätt avser utrikesministern att bereda riksdagspartierna möjlighet att delta i det svenska förberedelsearbetet inför FN:s extra generalförsamling hösten 1975?

Nr 62 av herr *Adamsson* (s) till herr industriministern om import av naturgas:

I min interpellation till handelsministern den 18 april 1974 beträffande de svenska stadsgasverkens akuta krissituation anförde jag bl. a. att naturgasen i framtiden kan komma att utgöra en betydelsefull del av vår energiförsörjning. Det är därför glädjande att konstatera, att naturgasfrågan rätt ingående tagits upp i regeringens energiproposition 1975:30. Bl. a. anför industriministern: "Enligt min mening skulle ett införande av naturgas i Sverige kunna medföra stora fördelar såväl energipolitiskt som miljömässigt. Vi har anledning att uppmärksamt följa utvecklingen på naturgasområdet särskilt i våra grannländer. Jag ser därför Nordiska ministerrådets initiativ som betydelsefullt. Det bör dock framhållas att något väsentligt bidrag från naturgasen till Sveriges energiförsörjning knappast kan förväntas före mitten av 1980-talet. Däremot kan det visa sig möjligt att dessförinnan få till stånd en import av mindre kvantiteter för lokala eller regionala behov, t. ex. i Skåne eller Västsverige. En sådan begränsad introduktion av naturgas skulle kunna medföra förbättringar

av miljösituationen och dessutom underlätta en eventuell senare uppbyggnad av större naturgassystem i Sverige.”

Redan i slutat på 1960-talet diskuterade svenska intressenter och utländska leverantörer import av naturgas till Sverige, till en början i form av kondenserad naturgas, s. k. LNG. Dessa diskussioner övergick sedan till att omfatta de stora gasfyndigheter som påträffades i och omkring Ekofisk-fältet på norska delen av kontinentalsockeln i Nordsjön. Ingående förhandlingar förekom då i samverkan med danska intressenter om förutsättningarna för en ledning för den norska gasen till Danmark och sedan överföring till såväl Göteborgs- och Malmöområdena som till Centraleuropa.

I början på 1970-talet påbörjades, som även redovisas i energipropositionen, ingående diskussioner med Sovjet och Finland om förutsättningarna att genom en rörledning via Finland över Bottenhavet importera sovjetisk naturgas till östra Mellansverige.

När man 1972–1973 på norska kontinentalsockeln påträffade nya stora gasfyndigheter i de s. k. Friggfälten etablerades omgående kontakt mellan säljarna och svenska intressenter för att på nytt pröva förutsättningarna för en import. Ytterligare projekt har under de senaste åren prövats men ej lett till resultat.

F. n. pågår på nytt långt förda diskussioner om import av naturgas, närmast i form av LNG från Algeriet. Genom import av LNG skulle en mjukare introduktion av naturgas i landet kunna åstadkommas och bättre förutsättningar skapas för en framtida import av rörbunden naturgas i större skala. I samtliga tre förstnämnda fall visade det sig omöjligt att få till stånd import av naturgas till Sverige. Rätta förutsättningar förelåg ej. Även om i första hand pris- och kostnadsfrågorna men även organisationsfrågor lade hinder i vägen fanns ej underlag att fatta ett så stort och avgörande beslut som en introduktion av naturgas. Sådana frågor som gasens konkurrenskraft gentemot andra energislag, den ekonomiska risktagningen och finansieringsproblemen sett ur lokal och regional synpunkt i förhållande till de nationella intressena var långtifrån utredda, än mindre färdiga för förslag till lösningar.

Beträffande prisfrågorna hade Sverige vid dessa tillfällen betydligt lägre bränslepriser än omgivande länder i Nordeuropa. Erfarenheterna under de gångna åren har emellertid visat att prismekanismen ej hinner följa med i utvecklingen, när det gäller så här stora och långtgående gaskontrakt på kanske 5 miljoner årston oljeekvivalenter med 15–20 års giltighetstid och förberedelsestider på fyra till sex år. Frågan är om inte tiden nu är mogen för en övergång till en överbryggande kostnadsmässig totalsyn på hela energiområdet och ett accepterande av olika produktions- och importpris på skilda energislag. Frågan kan kanske tas upp i samband med den planerade översynen av energiskatterna på längre sikt.

Jag vill understryka vad som framhållits i regeringens energiproposition om de fördelar som en introduktion av naturgas skulle innebära dels med hänsyn till möjligheterna att därigenom utgöra ett värdefullt bidrag

till den av statsministern föreslagna aktiva oljepolitiken, dels med hänsyn till de stora fördelar ur miljösynpunkt som naturgas innebär. Utöver dessa i annat sammanhang redovisade miljöfördelar vill jag även framhålla att naturgasen ger mindre halter av koldioxid till atmosfären vid förbränning än andra bränslen och därigenom väsentligt minskar riskerna för eventuella ekologiska skadeverkningar.

Som här anförts föreligger f. n. ytterligare möjligheter för Sverige att importera naturgas. Enligt vad som kan bedömas gäller detta ej endast Algeriet. Andra leverantörer kan inom en snar framtid bli tänkbara. Vidare finns på norska kontinentalsockeln i Nordsjön stora gasfyndigheter av storleksordningen 200 miljoner ekvivalenta oljeton, som ännu ej har sålts, men där ett par av fyndigheterna har förklarats vara kommersiella.

Med anledning av vad här anförts får jag hemställa om riksdagens medgivande att till herr industriministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser industriministern vidtaga för att ur allmän energipolitisk synpunkt och som ett led i den aktiva oljepolitiken möjliggöra en närmare samverkan mellan statliga, kommunala och privata intressen och i övrigt skapa förutsättningar för och framlägga konkreta förslag beträffande introduktion av naturgas i Sverige?

§ 10 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 april

Nr 181 av herr *Hernelius* (m) till herr utrikesministern om åtgärder för att bistå svenska medborgare i Cambodjas huvudstad:

Vill utrikesministern redogöra för vilka åtgärder som vidtagits i syfte att få kännedom om förhållandena i Cambodjas huvudstad och om möjligheterna att bistå de där inneslutna svenska medborgarna?

Nr 182 av herr *Nisser* (m) till herr jordbruksministern om friluftss- och motionslokaler vid Stockholms universitets anläggningar i Frescati:

Stockholms studenters centralorganisation omfattar ca 48 000 studenter. Merparten av dessa studerar vid universitetet i Frescati. För idrott och stärkande motionsträning hänvisas i dag studerande vid Stockholms universitet till en mängd anläggningar, utspridda över hela Stockholm. Ett hinder när det gäller att tillgodose universitetets behov av friluftss- och motionslokaler syns bl. a. skjutfältet Stora Skuggan vara.

Vilka åtgärder avser herr statsrådet vidtaga för att lösa de studerandes vid universitetet i Frescati behov av friluftss- och motionslokaler?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 17.49.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 69

Tisdagen den
29 april 1975
